

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

МАЛІХАТКО СНІЖАНА ВІКТОРІВНА

Допускається до захисту:
в.о. завідувача кафедри
міжнародних відносин і зовнішньої
політики, д.е.н., доцент
_____ В. В. Лимар
« _____ » _____ 2024 р.

**ОСОБЛИВОСТІ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В
УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ / PECULIARITIES OF
UKRAINE'S EURO-ATLANTIC INTEGRATION IN THE CONTEXT OF
THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR**

Спеціальність 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії

Магістерська робота

Керівник:
Сегеда С.А., професор кафедри
міжнародних відносин і зовнішньої
політики, д.е.н., доцент

Оцінка: ____/____/____
(бали за шкалою ЄКТС/за національною шкалою)

Голова ЕК:
Гижко А.П., к.політ.н.

(підпис)

Вінниця-2024

АНОТАЦІЯ

Маліхатко С.В. Особливості євроатлантичної інтеграції України в умовах російсько-української війни. Спеціальність 291 «Міжнародні комунікації та медіація в умовах конфліктного регулювання». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2024.

Магістерська робота присвячена детальному дослідженню Північноатлантичного альянсу (НАТО) як потужного військово-політичного блоку. З метою всебічного висвітлення теми проаналізовано теоретичну та методологічну базу дослідження, визначено передумови й причини створення Альянсу. Проведено ґрунтовний аналіз діяльності НАТО, яке з моменту заснування залишається одним із провідних і найвпливовіших військово-політичних об'єднань у світі. У роботі простежено процеси трансформації Альянсу, оновлення його стратегічних концепцій, реформування та адаптації ролей і місій упродовж 74 років функціонування. Особлива увага приділена відповідності діяльності НАТО сучасним викликам і змінам у глобальному та регіональному середовищі безпеки, а також принципам і проблемам територіального розширення блоку. Розглянуто перспективи розвитку Альянсу, його роль на міжнародній арені в майбутньому та значення цих процесів для України. Проаналізовано можливості формування стратегії євроатлантичної інтеграції та перспективи військової співпраці між Україною і НАТО, зокрема в контексті підтримки України під час російсько-української війни. У цій роботі досліджуються особливості євроатлантичної інтеграції України в умовах російсько-української війни. Проаналізовано ключові аспекти співпраці України з НАТО, зокрема її трансформацію у сфері оборони та безпеки, а також зміцнення партнерських відносин у рамках Північноатлантичного альянсу. Вивчено вплив військової агресії Росії на процеси інтеграції, визначено стратегічні пріоритети України в досягненні євроатлантичних цілей. Особливу увагу приділено участі НАТО у підтримці України, включаючи військово-технічну допомогу, посилення обороноздатності та політичну підтримку на міжнародному рівні. У роботі також досліджено виклики, які постають перед

Україною на шляху до членства в Альянсі, та запропоновано рекомендації щодо вдосконалення стратегії євроатлантичної інтеграції в умовах сучасних геополітичних реалій. Результати дослідження мають значення для формування політики України у сфері національної безпеки, визначення шляхів реформування оборонного сектору та зміцнення міжнародного партнерства в умовах війни.

Ключові слова: військово-політичний блок, стратегічна концепція, трансформація, інтеграція, стратегічне партнерство

105 с., 60 джерел

ABSTRACT

Malikhatko Snizhana. Peculiarities of Ukraine's Euro-Atlantic integration in the context of the Russian-Ukrainian war. Specialisation 291 "International communication and mediation in the conditions of conflict regulation". Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2024.

The study traces the processes of the Alliance's transformation, the renewal of its strategic concepts, and the reform and adaptation of its roles and missions over 74 years of its existence. Particular attention is paid to NATO's activities aligning with contemporary challenges and changes in the global and regional security environment, as well as to the principles and issues of the bloc's territorial expansion. The prospects for the Alliance's development, its future role in the international arena, and the significance of these processes for Ukraine are considered. The opportunities for shaping a Euro-Atlantic integration strategy and the prospects for military cooperation between Ukraine and NATO are analyzed, particularly in the context of NATO's support for Ukraine during the Russian-Ukrainian war. This study examines the specific features of Ukraine's Euro-Atlantic integration in the context of the Russian-Ukrainian war. Key aspects of Ukraine's cooperation with NATO are analyzed, including its transformation in the defense and security spheres, as well as the strengthening of partnership relations within the North Atlantic Alliance. The

influence of Russia's military aggression on the integration processes is assessed, and Ukraine's strategic priorities in achieving its Euro-Atlantic goals are identified. Particular attention is paid to NATO's support for Ukraine, including military-technical assistance, the enhancement of defense capabilities, and political backing on the international stage. The study also explores the challenges Ukraine faces on its path to NATO membership and offers recommendations for improving the Euro-Atlantic integration strategy under current geopolitical conditions. The findings are significant for shaping Ukraine's national security policy, identifying ways to reform the defense sector, and strengthening international partnerships in the context of the ongoing war.

Keywords: military-political bloc, strategic concept, transformation, integration, strategic partnership

105 pages, 60 points in link list

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНА ТА МЕТОДОЛОГІЧНА БАЗА ДОСЛІДЖЕНЬ.....	11
1.1. Концептуальні засади дослідження	11
1.2. Аналіз основних понять, категорій та використаних джерел.....	14
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ПІВНІЧНОАТЛІЧНОГО ДОГОВОРУ: ТРАНСФОРМАЦІЯ І СТРАТЕГІЧНІ СПРЯМУВАННЯ.....	25
2.1. Передумови і причини створення НАТО.....	25
2.2. Заснування Північноатлантичного Альянсу та особливості його ролі.....	29
2.3. Ініціатива «Партнерство Заради Миру» й «Політика Відкритих Дверей»....	35
2.4. Структура Організації Північноатлантичного Договору: основні принципи та завдання.....	39
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНОГО АЛЬЯНСУ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	46
3.1. Проблематика розширення НАТО. Питання членства України в Альянсі	46
3.2. Стратегія відкритого стримування агресора.....	63
3.3. Глобальні проблеми сучасності та участь НАТО у їх розв’язанні.....	76
ВИСНОВКИ.....	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ.....	90

ВСТУП

Актуальність дослідження. Євроатлантична інтеграція України є стратегічним вектором зовнішньої політики держави, який набув особливої актуальності в умовах російсько-української війни. Сучасна система міжнародних відносин характеризується зростанням нестабільності, новими викликами та загрозами, що спонукає окремі держави до активнішої співпраці у рамках міжнародних організацій. У цьому контексті вступ до НАТО постає для України не лише як спосіб гарантування національної безпеки, але і як важливий крок у напрямку демократичного розвитку, політичної стабільності та економічного зростання. Повномасштабна військова агресія Російської Федерації, що розпочалася у 2014 році з окупації Криму, а з 2022 року набула ще більш руйнівного характеру, поставила Україну перед необхідністю значного перегляду підходів до забезпечення своєї безпеки. Співпраця з НАТО стала ключовим елементом цієї стратегії, дозволяючи отримати військову, технічну, політичну та гуманітарну підтримку. Водночас інтеграція до Альянсу вимагає від України адаптації до стандартів НАТО, посилення реформ в оборонному секторі та забезпечення політичної єдності щодо стратегічних цілей держави. Актуальність теми дослідження пов'язана з тим, що безпека є базовою потребою кожної людини, яка забезпечує її добробут і стабільність. Національна безпека включає не лише захист суверенітету та територіальної цілісності держави, але й забезпечення спокою, нормального функціонування суспільства, охорони довкілля, а також дотримання принципів релігійної та національної рівності. Для досягнення цієї мети країни можуть опиратися на власний економічний і військовий потенціал або співпрацювати з міжнародними організаціями, такими як НАТО. НАТО було створено 4 квітня 1949 року, коли представники 12 країн підписали Північноатлантичний договір у Вашингтоні. Сьогодні Альянс об'єднує 31 державу, забезпечуючи гарантії безпеки, свободи та стабільності для своїх членів. Інтеграція до НАТО надає надійний захист, але також накладає на країни-учасниці певні зобов'язання. В

умовах сучасних геополітичних викликів, таких як зростання конфліктів і суперництво між глобальними «центрами сили», співпраця країн у військово-політичних об'єднаннях є надзвичайно актуальною. Для України це особливо важливо, оскільки, попри проголошений курс на європейську та євроатлантичну інтеграцію, її членство в НАТО досі не вирішене через розбіжності серед союзників і поточний військовий конфлікт із Росією. Співпраця з НАТО залишається критично важливою для України в боротьбі з агресією. Серед актуальних питань — причини війни: чи стало розширення НАТО тригером російської агресії, чи вона була викликана іншими факторами. Ймовірно, затримка з реалізацією рішень Бухарестського саміту 2008 року також сприяла нинішній ситуації. Дослідження діяльності НАТО дозволяє глибше зрозуміти причини, стратегії й напрями розвитку Альянсу, а також перспективи інтеграції України.

З огляду на сучасні геополітичні реалії, євроатлантична інтеграція України несе як перспективи, так і виклики. З одного боку, вона створює основу для забезпечення суверенітету та територіальної цілісності. З іншого — викликає посилений тиск з боку Росії, яка вбачає в розширенні НАТО загрозу своїм інтересам. Це сприяє формуванню суперечливих умов, які впливають на процес інтеграції України до Альянсу. Актуальність дослідження обумовлена необхідністю аналізу ролі НАТО у забезпеченні національної безпеки України, оцінки перспектив її членства в Альянсі, а також розгляду основних викликів, які постають на шляху до євроатлантичної інтеграції. Вивчення цих питань дозволяє сформуванню комплексне бачення стратегічного значення співпраці з НАТО в умовах сучасної війни та визначити напрями подальшої інтеграції України в євроатлантичний простір.

Таким чином, дослідження особливостей євроатлантичної інтеграції України є важливим кроком до розуміння її значення для забезпечення національної безпеки та стабільності в умовах російсько-української війни.

Об'єкт дослідження.

Діяльність НАТО як гаранта безпеки та стабільності в євроатлантичному

регіоні.

Предмет дослідження.

Особливості євроатлантичної інтеграції України в умовах російсько-української війни.

Мета дослідження.

Аналіз діяльності НАТО та її впливу на розвиток України в умовах військового конфлікту.

Завдання.

1. Вивчити теоретичні засади діяльності НАТО.
2. Проаналізувати трансформацію ролі та місій Альянсу.
3. Розглянути проблематику вступу України до НАТО.
4. Оцінити перспективи розвитку Альянсу в умовах російсько-української війни.
5. Розкрити роль НАТО у стримуванні російської агресії.
6. Дослідити вплив НАТО на сучасні глобальні виклики.
7. Оцінити військову та економічну допомогу НАТО Україні.

Наукова новизна.

Наукова новизна дослідження полягає у всебічному аналізі взаємодії України з НАТО в контексті повномасштабної російської агресії та трансформації міжнародної системи безпеки. Основні аспекти, які забезпечують новизну роботи, включають:

1. **Комплексне дослідження впливу російсько-української війни на євроатлантичну інтеграцію України.** У роботі вперше детально розглянуто, як війна вплинула на пріоритети НАТО та роль України у формуванні нових стратегічних рішень Альянсу.
2. **Оцінка трансформації політики НАТО щодо України.** Дослідження виявляє нові тенденції в діяльності Альянсу, зокрема зміцнення обороноздатності країн-членів НАТО, розширення програм підтримки України та адаптацію військово-політичних стратегій у відповідь на агресивну політику Росії.

3. **Аналіз ролі України як партнера НАТО.** У роботі акцентовано увагу на зміні статусу України в системі євроатлантичної безпеки, включаючи оцінку її внеску у зміцнення регіональної стабільності та обороноздатності НАТО.

4. **Визначення нових викликів для євроатлантичної інтеграції.** Дослідження ідентифікує політичні, економічні та військові перешкоди, які постають перед Україною на шляху до членства в НАТО, а також вплив зовнішніх чинників, зокрема позиції окремих держав-членів Альянсу.

5. **Пропозиції щодо стратегічного розвитку відносин України з НАТО.** У роботі сформульовано рекомендації щодо посилення співпраці України з Альянсом, адаптації її оборонного сектору до стандартів НАТО та врахування геополітичних змін у процесі інтеграції.

Результати дослідження дозволяють глибше зрозуміти специфіку євроатлантичної інтеграції України в умовах війни, визначити її ключові переваги та ризики, а також окреслити перспективи зміцнення міжнародної безпеки через співпрацю України з НАТО.

Практична значущість.

Практична значущість дослідження полягає в можливості застосування його результатів для вдосконалення зовнішньополітичної стратегії України, зміцнення обороноздатності держави та поглиблення співпраці з НАТО. Основні аспекти практичної цінності включають:

1. **Формування рекомендацій для урядових структур.** Результати роботи можуть бути використані для розробки ефективних механізмів адаптації України до стандартів НАТО, підготовки до вступу в Альянс та оптимізації взаємодії з країнами-членами.
2. **Зміцнення оборонного потенціалу.** На основі аналізу досвіду співпраці України з НАТО в умовах війни дослідження пропонує конкретні кроки для модернізації українського оборонного сектору та підвищення ефективності інтеграції до євроатлантичної системи безпеки.

3. **Удосконалення міжнародного співробітництва.** Дослідження дає змогу визначити перспективні напрями співпраці України з НАТО у військовій, технічній та гуманітарній сферах, що сприятиме зміцненню міжнародних партнерств і залученню додаткової підтримки.
4. **Освітній та аналітичний інструмент.** Матеріали дослідження можуть бути використані у навчальних програмах закладів вищої освіти для підготовки спеціалістів у галузях міжнародних відносин, безпеки та оборони, а також як база для подальших наукових розвідок.
5. **Підтримка суспільної дискусії.** Отримані результати можуть сприяти кращому розумінню населенням України стратегічного значення євроатлантичної інтеграції, а також підвищенню рівня підтримки державних ініціатив у цьому напрямі.
6. **Аналіз глобальних викликів.** Вивчення ролі НАТО в умовах сучасних геополітичних змін може бути корисним для розробки стратегії України в умовах глобальних викликів, таких як гібридні загрози, економічний тиск та інформаційна війна.

Результати дослідження матимуть практичне значення не лише для України, але й для інших держав, які прагнуть інтегруватися в євроатлантичну систему безпеки або забезпечити ефективну співпрацю з НАТО в умовах сучасних міжнародних конфліктів. Підтримка НАТО зміцнює обороноздатність України, забезпечує економічну стабільність і допомагає відстоювати територіальну цілісність. Союзники рішуче засуджують російську агресію, підтримують санкції та сприяють дипломатичному врегулюванню конфлікту. Важливими залишаються питання подальшого членства України в Альянсі та його роль у гарантуванні безпеки регіону.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНА ТА МЕТОДОЛОГІЧНА БАЗА ДОСЛІДЖЕНЬ

1.1. Концептуальні засади дослідження

Протягом тривалого часу вважалося, що Північноатлантичний Альянс створили як відповідь на радянську агресію. Дійсно, у повоєнний період перед європейською спільнотою постало завдання побудови ефективної системи безпеки, яка б захищала від ідеологічної та політичної загрози з боку СРСР. Водночас така структура мала забезпечити тісні зв'язки між її учасниками. Однак завдання НАТО не обмежувалися лише протидією радянській експансії. Одним із ключових напрямів діяльності Альянсу стало попередження відродження націоналістичного мілітаризму в Європі та створення умов для політичної інтеграції європейських країн. Таким чином, НАТО є союзом незалежних держав, які поділяють спільні інтереси у підтриманні миру, стабільності та захисті від зовнішньої агресії. Об'єднання базується на статті 51 Статуту ООН, що гарантує кожній країні право на індивідуальну або колективну оборону. Основною метою Альянсу є забезпечення безпеки його членів шляхом надання взаємних гарантій і підтримки стабільних відносин з іншими країнами [1].

Завершення «холодної війни» та перехід до постбіполярного періоду призвели до появи нових завдань перед НАТО, зокрема для Сполучених Штатів, які відіграють провідну роль в організації. Для стабілізації Європи США взяли на себе ініціативу трансформації європейської архітектури безпеки, яка б охоплювала не лише західні держави, але й країни Центральної Європи, колишні члени соціалістичного блоку, а також Росію та інші пострадянські республіки. Це передбачало розширення НАТО на схід і зближення з кордонами Росії, що викликало різке невдоволення з боку Кремля. Геополітична ситуація після завершення «холодної війни» обумовила необхідність змін у структурі й ролі Альянсу. Основними напрямками

трансформації НАТО стали: скорочення чисельності збройних сил, їх модернізація та активніше використання у миротворчих операціях; розширення територіального охоплення Альянсу та вдосконалення механізмів цього процесу; зміцнення партнерських зв'язків із пострадянськими країнами. Водночас посилено акцент на політичну складову діяльності Альянсу та співпрацю з іншими впливовими міжнародними організаціями. Існує декілька факторів, що вплинули на формування НАТО (див. рис.1.1).

Фактори, що вплинули на формування НАТО

Рис.1.1 – Фактори, що вплинули на формування НАТО

Дане дослідження базується на низці концептуальних засад, що забезпечують системний підхід до аналізу взаємовідносин України та НАТО, а також умов і перспектив євроатлантичної інтеграції в контексті сучасних викликів безпеці. Основними елементами концептуальної основи є:

1. **Системний підхід.** Євроатлантична інтеграція України розглядається як складова частина загальної системи міжнародних відносин, що включає військово-політичні, економічні, соціальні та правові аспекти.
2. **Інтеграційна теорія.** В основу дослідження покладено ідеї теорії інтеграції, яка аналізує механізми та фактори, що сприяють об'єднанню країн у рамках міжнародних організацій. У цьому контексті важливу роль

відіграють стандарти НАТО, що є орієнтирами для реформування оборонного сектору України.

3. **Теорія міжнародної безпеки.** У дослідженні враховується концепція колективної безпеки як основа діяльності НАТО. Розглядається роль Альянсу у забезпеченні стабільності та протидії агресії в умовах російсько-української війни.
4. **Геополітичний аналіз.** Розглядається вплив геополітичної ситуації на процес інтеграції України до НАТО, зокрема наслідки російської агресії, позиції ключових міжнародних гравців та їхнє ставлення до членства України в Альянсі.
5. **Історичний контекст.** Дослідження спирається на аналіз історичних передумов взаємовідносин України та НАТО, починаючи з моменту здобуття незалежності України та до сучасного етапу [2].
6. **Міждисциплінарний підхід.** Використовується комплекс знань з різних галузей: міжнародних відносин, права, військової науки, економіки та соціології, що дозволяє багатовимірно оцінити процеси євроатлантичної інтеграції.
7. **Концепція стратегічного партнерства.** У рамках дослідження аналізуються механізми співпраці між Україною та НАТО, включаючи формати політичного діалогу, військової допомоги, реформування сектору безпеки та адаптації до стандартів Альянсу.
8. **Аналіз ризиків і викликів.** Враховуються загрози, пов'язані з гібридною війною, інформаційним протистоянням та можливими наслідками розширення НАТО для регіональної стабільності.
9. **Практична спрямованість.** Важливим аспектом є пошук шляхів удосконалення процесу інтеграції України до НАТО, розробка рекомендацій щодо реалізації реформ у військовій та політичній сферах, а також визначення перспектив співпраці [4].

Дані концептуальні засади дозволяють всебічно оцінити особливості євроатлантичної інтеграції України, враховуючи сучасні виклики міжнародній

безпеці та вплив російсько-української війни на регіональну та глобальну політичну динаміку (див. рис.1.2).

Етапи розвитку і стратегічні концепції НАТО

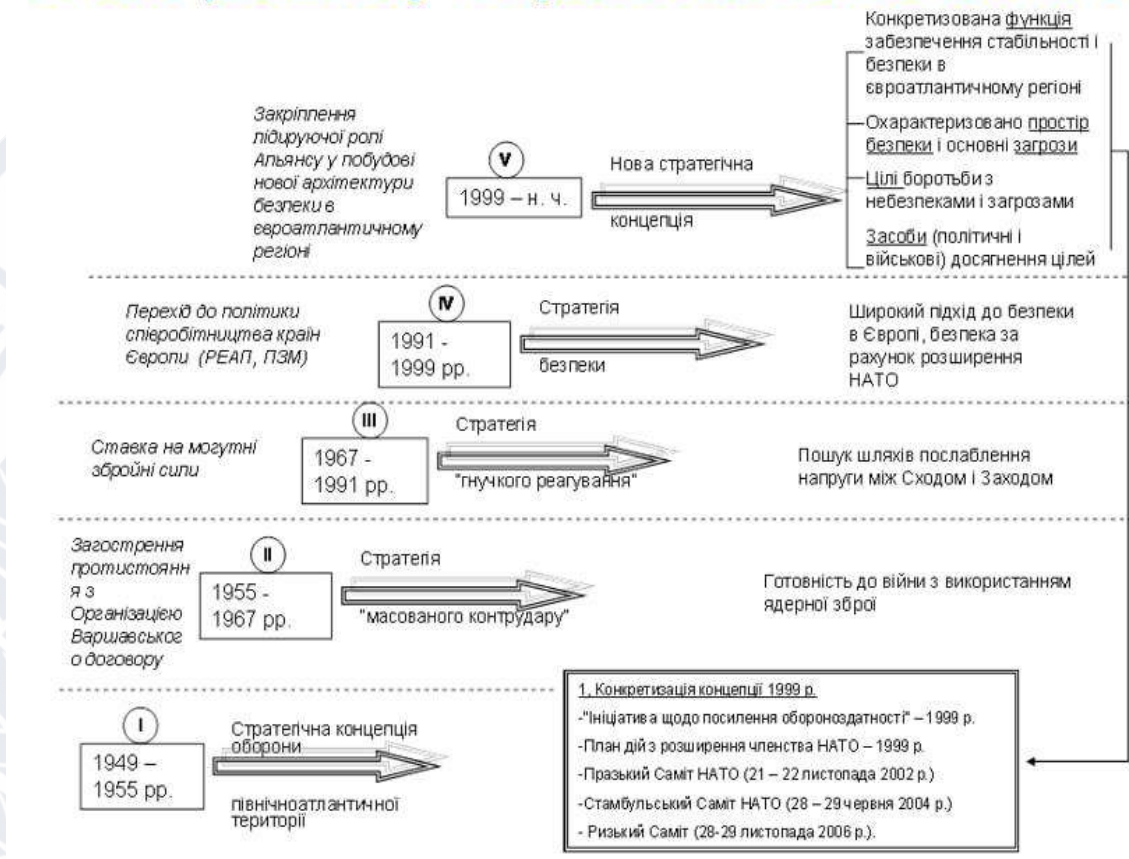

Рис.1.2 – Етапи розвитку та стратегічні концепції НАТО

1.2 Аналіз основних понять, категорій та використаних джерел

Для повноцінного розкриття тематики цього дослідження необхідно визначити сутність і зміст ключових понять і категорій. Одним із найчастіше вживаних термінів у рамках роботи є «військово-політичний блок». Звернемося до його трактування. У статті А.М. Павленка «Військово-політичний союз», що входить до складу *Енциклопедії Сучасної України*, зазначено, що військово-політичний блок – це об'єднання кількох держав, яке створюється з метою колективної оборони або для спільної участі у військовому конфлікті проти спільного ворога. Такі союзи служать для досягнення військово-політичних

цілей, захисту спільних інтересів на міжнародній арені, запобігання війнам чи підготовки до них, а також для забезпечення глобальної, регіональної чи національної безпеки. Їхні військово-стратегічні основи включають спільні концепції, плани та принципи організації збройних сил, уніфікацію озброєння та узгодження дій у військових конфліктах [3].

Сучасні військово-політичні блоки відрізняються високим рівнем інтеграції порівняно з аналогічними об'єднаннями минулого. Наприклад, структура НАТО має єдині командування, спільне керівництво та політичні органи. Серед історичних прикладів військово-політичних блоків можна виділити Антанту, Антикомінтернівський пакт, Троїстий союз і Варшавський договір. Двосторонні договори, укладені між країнами для співпраці у військово-політичній сфері, називаються подвійними союзами. Наприклад, у 1891 році між Францією та царською Росією було підписано договір для протистояння Німеччині. Незважаючи на розбіжності в інтересах, цей союз проіснував тривалий час. Форма взаємодії всередині військово-політичних блоків може відрізнятися для кожної країни. Деякі союзи передбачають співпрацю лише під час конкретного конфлікту, інші — тісні контакти й у мирний час. Вимоги до виконання рішень також різняться: в одних організаціях вони носять рекомендаційний характер, а в інших є обов'язковими. Наприклад, у НАТО напад на одну країну-члена означає автоматичне залучення до конфлікту всіх інших учасників. Натомість у таких блоках, як СЕАТО, подібних зобов'язань немає. Військово-політичні союзи можуть створюватися як для короткострокових завдань, так і на необмежений час. Іншим важливим поняттям є «політика». Його вперше використав Арістотель у трактаті, визначивши як «мистецтво управління державою». Макс Вебер доповнив це визначення, зазначивши, що політика — це прагнення до участі у владі або впливу на її розподіл між державами чи групами людей. Вужчим поняттям є «зовнішня політика», яка відображає способи взаємодії країни з іншими державами, базуючись на її національних інтересах [5].

Оскільки ключовим гравцем НАТО є США, слід зазначити, що зовнішня

політика цієї країни ґрунтується на п'яти основних інтересах:

- запобігання загрозам від ядерної, хімічної чи біологічної зброї;
- підтримка союзників США та поглиблення співпраці з ними;
- уникнення появи великих ворожих держав на кордонах США;
- забезпечення стабільності глобальних систем торгівлі, енергетики та екології;
- розвиток відносин із потенційними стратегічними суперниками.

Кожна адміністрація США представляє власну Стратегію національної безпеки, яка враховує ці інтереси. Ще одним ключовим терміном є «стратегія», що походить із давньогрецької мови й означає «мистецтво полководця». У сучасному розумінні це спосіб дій або лінія поведінки, що забезпечує досягнення поставлених цілей. Американські дослідники трактують стратегію як детальний комплексний план для реалізації місії організації. Також варто розкрити поняття «партнерство», яке означає взаємну співпрацю й відповідальність за досягнення спільної мети. У контексті міжнародних відносин часто використовується термін «стратегічне партнерство». За визначенням української дослідниці Л. Чекаленко, це найвищий рівень співпраці, що базується на схожих цінностях, відсутності територіальних претензій і спільних національних інтересах. Прикладом стратегічного партнерства є співпраця між НАТО та ЄС, а також між США і Західною Європою [7].

Зовнішня політика кожної країни будується з урахуванням її геополітичного становища, що формує геостратегію. Геополітика ж охоплює географічні аспекти міжнародних відносин. Український дослідник Мирослав Дністрянський пропонує розглядати політичну географію як науку про територіальні особливості політичних об'єктів, а геополітику — як прикладну дисципліну, що вивчає вплив географічних факторів на політичну діяльність [6].

Термін «військово-політичний блок» відображає стратегічні взаємовідносини країн у конкретному регіоні. Щодо «геостратегії», то це

поняття визначає географічний напрямок, у якому реалізуються зовнішньополітичні стратегії держави. У цій роботі для детального аналізу та розкриття теми були використані такі методи: аналізу, діагностики, пізнання, узагальнення та системного підходу. Це дозволило дослідити проблему всебічно й ґрунтовно. Під час дослідження було опрацьовано великий масив джерел, включаючи наукові праці вітчизняних і зарубіжних експертів, офіційні документи, законодавчі акти, матеріали конференцій та засідань. Значну увагу приділено публікаціям у ЗМІ та роботам провідних аналітиків. Основний акцент зроблено на першоджерелах, зокрема на працях впливових американських політиків і дослідників. Особливе місце займає творчість Збігнєва Бжезинського, видатного політолога, соціолога і колишнього радника президента США з національної безпеки. У статті *«Повістка дня для НАТО: на шляху до глобальної мережі безпеки»* (2009) він змалював бачення НАТО як глобальної сили, в якій головну роль відіграють США. Бжезинський також був активним прихильником розширення Альянсу та вступу України до його складу, про що писав у статті *«План для Європи: як розширити НАТО»* (1995). Інший відомий політик, Генрі Кіссінджер, спочатку скептично ставився до членства України в НАТО, вважаючи, що це могло б спровокувати конфлікти. Проте пізніше, оцінюючи ситуацію, Кіссінджер визнав, що у нинішніх умовах нейтральний статус України втратив сенс. Він зазначив: «Членство України в НАТО стане логічним підсумком цього процесу». Варто зазначити також про структуру НАТО та її керівні органи (див. рис. 1.3).

Питання трансформації НАТО в постбіполярний період вивчали такі українські науковці, як Д. Бондаренко, Г. Перепелиця, О. Подворна, В. Орлик і С. Солодкий. У Західній академічній спільноті діяльність Альянсу аналізували Дж. Бейлс, Дж. Кеннон, Г. Кіссінджер, Ф. Умбах та інші. Причини та наслідки розширення НАТО досліджували також представники реалістичної школи міжнародних відносин, започаткованої Дж. Міршаймером. На їхню думку, розширення НАТО на Схід стало провокаційним фактором, що підштовхнув Росію до агресивних дій. Наприклад, Чарльз Купчан вважав, що Альянсу слід

було уникати формального розширення після «холодної війни» і натомість розвивати програму «Партнерство заради миру». Ця ініціатива дозволяла співпрацювати з НАТО без формального членства, зменшуючи напруження.

Рис.1.3 – Керівні органи НАТО

Інший підхід запропонував Роберт Каган, який вказував, що російська агресія — це не лише результат політики США чи НАТО, а реакція на зростання впливу Заходу в Східній Європі. Він зазначив, що навіть без офіційного членства в НАТО країни регіону шукали б підтримки Заходу для захисту від Москви. Попри різні погляди, більшість учених погоджуються, що риторика Москви про загрозу від НАТО слугувала лише приводом для агресії. Розширення Альянсу, навпаки, посилило стабільність і безпеку в Європі. Міністр оборони США Ллойд Остін підкреслив: «Росію не провокували, їй не погрожували, на неї не нападали. Але одна людина обрала війну. Путінська війна — це не наслідок розширення НАТО, а його причина». Імперські амбіції

Росії були визначені як загроза демократії ще у 1994 році президентом Естонії Леннартом Мері. Він наголошував, що Захід має дати зрозуміти Москві: нова імперська експансія не матиме успіху. Війна Росії проти України стала переконливим підтвердженням необхідності розширення НАТО для забезпечення європейської безпеки. Це рішення допомогло гарантувати стабільність у Європі та зміцнити демократичні інститути. Дослідження перспектив і розвитку НАТО продовжують як українські, так і зарубіжні науковці. Зокрема, професор Стен Риннінг із Університету Південної Данії детально аналізує ці питання у своїх роботах, опублікованих Оборонним коледжем НАТО в Римі та Клієнгендейльським центром стратегічних досліджень [8].

У дослідженні даної теми ключовими є поняття, які відображають сутність військово-політичної взаємодії, безпекових стратегій та міжнародних відносин. До них належать «військово-політичний блок», «геостратегія», «стратегічне партнерство» та «зовнішня політика» [9].

Основні поняття та категорії:

1. Військово-політичний блок.

Цей термін визначає об'єднання держав для спільного захисту або протидії зовнішній агресії. НАТО є прикладом такого блоку, що забезпечує колективну безпеку своїх членів. Поняття аналізується через призму колективної оборони, принципів співпраці та стратегічного планування.

2. Геостратегія.

Описує географічні напрямки реалізації зовнішньополітичних стратегій. У контексті євроатлантичної інтеграції України цей термін розкриває прагнення держави інтегруватися у систему європейської безпеки, враховуючи її геополітичне розташування.

3. Стратегічне партнерство.

Це поняття стосується довгострокової співпраці між державами на основі спільних інтересів і цінностей. Воно є важливим у відносинах України з

НАТО та окремими членами Альянсу.

4. Зовнішня політика.

Охоплює комплекс дій держави, спрямованих на забезпечення національних інтересів у міжнародній сфері. У цьому дослідженні зовнішня політика України розглядається як ключовий інструмент інтеграції в НАТО [10].

Використані джерела:

У роботі використано широкий спектр джерел, які охоплюють наукові, аналітичні та офіційні документи:

1. Наукові праці:

Роботи таких дослідників, як Збігнєв Бжезинський, Генрі Кіссінджер, Дж. Міршаймер і Чарльз Купчан, допомагають зрозуміти стратегічні аспекти діяльності НАТО, виклики розширення Альянсу та роль України у його структурах.

- **Бжезинський** у своїх працях наголошує на важливості розширення НАТО та глобальній ролі США.
- **Кіссінджер** вказує на зміну підходів до членства України в НАТО через сучасні геополітичні виклики.
- **Міршаймер і Купчан** піднімають питання провокаційності розширення НАТО на Схід.

2. Офіційні документи та міжнародні угоди:

Аналіз статутних документів НАТО, програм «Партнерство заради миру», матеріалів самітів Альянсу є ключовим для розуміння механізмів інтеграції України до НАТО.

3. Джерела масової інформації та аналітика:

Статті, звіти й інтерв'ю з українськими та зарубіжними політиками і дипломатами розкривають актуальні позиції сторін щодо євроатлантичної інтеграції [9].

Аналіз джерельної бази:

Джерела, використані у дослідженні, забезпечують всебічне висвітлення

теми. Наукові праці американських політологів і дипломатів допомагають зрозуміти стратегічну роль НАТО у системі міжнародної безпеки. Офіційні документи НАТО висвітлюють процес інтеграції України та принципи колективної оборони.

Ключовими проблемами, що піднімалися у джерелах, є:

- Розширення НАТО та його вплив на безпеку в Європі.
- Відповідь Росії на євроатлантичний курс України.
- Роль США як гаранта безпеки у системі НАТО.
- Військова та політична підтримка України з боку Альянсу [11].

Аналіз основних понять і використаних джерел свідчить про складність і багатогранність теми євроатлантичної інтеграції України. Використані матеріали забезпечують глибоке розуміння сучасних викликів і перспектив цього процесу, підкреслюючи стратегічну важливість співпраці України з НАТО для забезпечення безпеки в регіоні. Крім того, ми можемо розглянути розширення НАТО впродовж усього його етапу формування (див. рис.1.4).

Після російського вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року з'явилася велика кількість публікацій (статей, твітів, коментарів), які мали на меті запропонувати розуміння поточного конфлікту та його ширших наслідків для зміни характеру війни. Хоча більша частина цього аналізу була зосереджена на технічному та тактичному рівнях, деякі аналітики надали спостереження щодо того, що означають бойові дії для майбутнього спільної доктрини на оперативному та стратегічному рівнях. Щоб визначити, чи може цей викид коментарів та аналізу містити корисні уроки для подальшого розгляду, команда Doctrine в рамках Центру розвитку, концепцій і доктрини (DCDC) Міністерства оборони Великобританії, який згодом став частиною нового Центру інтегрованих військових дій [IWC] звернувся до RAND Europe з проханням провести огляд відповідної літератури з відкритими джерелами та представити наслідки для спільної доктрини Великобританії та НАТО.

Розширення НАТО

Рис. 1.4 – Розширення НАТО

RAND Еуропа провела дослідження як керівник Глобального стратегічного партнерства, консорціуму організацій, що надають поточний стратегічний аналіз і академічну підтримку для IWC і Defense Futures, раніше відомого як DCDC, що включає у себе:

- Напрямок та результати війни залишаються невизначеними, і Україна, і Росія воюють по-різному від того, як воював би НАТО, що ускладнює спроби витягнути з війни.
- Останні інновації (наприклад, безпілотники, штучний інтелект) використовувалися разом із тактикою та технологіями часів Першої чи Другої світової війни (наприклад, окопна війна), що змішує спрощені ідеї військово-технічної революції.

- Постійне навчання та адаптація залишаються обов'язковими для підтримки конкурентоспроможності в контексті швидкої технологічної та тактичної еволюції [12].

Війна підкреслила важливість витривалості як з точки зору промислового потенціалу, так і ширшої суспільної волі до боротьби, особливо враховуючи різке зростання людських, економічних і матеріальних витрат у період війни. Загальносуспільні підходи, включаючи співпрацю з союзниками та партнерами, були вирішальними для підтримки бойової здатності обох сторін. Огляд літератури висвітлює жваві дискусії щодо таких сфер: Як і чому НАТО не вдалося стримати російське вторгнення в Україну до лютого 2022 року. Як пояснити військову неефективність Росії, особливо протягом першого року її вторгнення. Як посилене розосередження сил сформує майбутнє війни в більш прозорому просторі бою (позиційний підхід проти виснаження чи маневру). Чи слід вважати технологічний розвиток або діяльність у нових сферах (наприклад, космічній, кібернетичній та електромагнітній) еволюційними чи революційними з точки зору їхнього впливу на операційні та стратегічні результати. Чи будуть застарілі технології, такі як танки чи гелікоптери, продовжувати відігравати впливову роль у майбутніх конфліктах, враховуючи зміни в середовищі загроз. Якою буде траєкторія чи результати українських і російських операцій протягом найближчих місяців і років. Хоча тактику, техніку та процедури і тактичну доктрину потрібно буде продовжувати розвиватися, війна в Україні не надає переконливих доказів будь-яких фундаментальних змін в НАТО чи спільній доктрині Великобританії на оперативному рівні (наприклад, ключові концепції, такі як маневровий підхід, комплексний підхід або командування завданням [10]).

Опублікована література про Україну свідчить про те, що найактуальнішим питанням є не те, чи є спільна доктрина НАТО та Великої Британії прийнятною, а радше те, чи є достатньо ресурсів для достовірної реалізації цих ідей та принципів, як це передбачено, особливо протягом тривалої війни. Необхідні термінові дії для усунення відсутності достатньої

маси особового складу, техніки чи запасів, особливо боєприпасів в Україні. Також висвітлюється інформація про недоліки в готовності, навчанні та інфраструктурі, а також у рівнях промислової мобілізації та стійкості суспільства в більш широкому плані. Відповідно, існує нагальна потреба підвищити здатність оборони до навчання та адаптації. Це включає ефективні уроки, розвиток бойових дій і функції доктрини, а також процеси й культуру для втілення останніх ідей у зміну поведінки в оборонних структурах в період російсько-української війни [13].

РОЗДІЛ 2.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПІВНІЧНОАТЛІЧНОГО ДОГОВОРУ: ТРАНСФОРМАЦІЯ І СТРАТЕГІЧНІ СПРЯМУВАННЯ

2.1. Передумови і причини створення НАТО

Північноатлантичний альянс (НАТО) — це міжнародна організація, заснована у 1949 році з метою забезпечення колективної безпеки, стабільності та миру. Її створення стало наслідком складного історичного, політичного та військового контексту після Другої світової війни, а також зростаючих загроз з боку Радянського Союзу [14].

Історичні передумови

1. Друга світова війна і її наслідки.

Друга світова війна (1939–1945) залишила Європу в руїнах. Економіки були зруйновані, інфраструктура майже знищена, а політичні системи багатьох країн переживали хаос. У таких умовах питання безпеки стало першочерговим. Держави Західної Європи, які ще недавно воювали між собою, усвідомили необхідність співпраці задля запобігання майбутнім конфліктам.

2. Протистояння капіталістичного і соціалістичного блоків.

Наприкінці 1940-х років світ почав розколюватися на два табори: капіталістичний Захід на чолі зі США та соціалістичний Схід під керівництвом СРСР. Цей ідеологічний поділ, який став відомий як "холодна війна", супроводжувався гонкою озброєнь і геополітичним суперництвом. Радянський Союз створював свою сферу впливу у Східній Європі, підтримуючи комуністичні режими. Захід сприймав це як загрозу своїм інтересам та демократичним цінностям.

3. Доктрина Трумена і початок політики стримування.

У 1947 році президент США Гаррі Трумен проголосив свою знамениту доктрину, суть якої полягала у стримуванні поширення комунізму. США

почали активно підтримувати європейські країни економічно (через План Маршалла) і політично, аби зберегти їх незалежність від СРСР. Однак цих зусиль було недостатньо для забезпечення безпеки перед обличчям можливого радянського вторгнення [16].

Основні причини створення НАТО

1. Необхідність колективної оборони.

Однією з головних причин створення НАТО була потреба в системі колективної оборони, яка могла б ефективно протистояти радянській загрозі. Наприкінці 1940-х років у Європі існували побоювання, що СРСР може спробувати розширити свій вплив шляхом військового вторгнення, особливо у Західну Німеччину та інші стратегічні регіони.

2. Економічна слабкість європейських країн.

Багато країн Західної Європи після війни були настільки економічно виснажені, що не могли дозволити собі утримувати великі збройні сили. США, як найбагатша і наймогутніша держава, запропонували свій військовий захист, об'єднавши сили для зменшення фінансового навантаження на окремі країни.

3. Загроза комуністичних повстань.

В деяких країнах Західної Європи, таких як Італія, Франція і Греція, комуністичні партії мали значний вплив і могли отримати владу через вибори або революцію. Учасники альянсу сподівалися, що військово-політична підтримка зі США допоможе зберегти стабільність.

4. Берлінська криза 1948-1949 років.

Радянський Союз у 1948 році організував блокаду Західного Берліна, намагаючись змусити західні країни залишити місто. У відповідь Захід організував Берлінський авіаміст, доставляючи продовольство та товари повітряним шляхом. Цей інцидент продемонстрував, наскільки напруженою стала ситуація між Сходом і Заходом, і підкреслив потребу в тіснішій координації військових зусиль західних країн.

5. Роль США та Канади.

Після війни США остаточно відмовилися від традиційної політики ізоляціонізму. Вони розуміли, що їх безпека також залежить від стабільності в Європі. Важливим чинником стало бажання США уникнути повторення помилок після Першої світової війни, коли недолік колективної дії призвів до нової глобальної катастрофи [15].

Формування НАТО

1. Брюссельський договір (1948).

Перед створенням НАТО низка європейських країн, включаючи Францію, Бельгію, Нідерланди, Люксембург і Велику Британію, підписали Брюссельський договір про економічну, соціальну та військову співпрацю. Цей договір заклав основу для більш широкого альянсу.

2. Вашингтонський договір (1949).

4 квітня 1949 року у Вашингтоні було підписано Північноатлантичний договір, який офіційно створив НАТО. Договір підписали 12 країн: США, Канада, Велика Британія, Франція, Бельгія, Нідерланди, Люксембург, Норвегія, Данія, Ісландія, Італія та Португалія.

3. Стаття 5 — серце альянсу.

Найважливішим положенням Вашингтонського договору стала стаття 5, яка проголошує принцип колективної оборони: напад на одного з членів альянсу розглядається як напад на всіх. Цей принцип був покликаний забезпечити солідарність і стримувати потенційного агресора [16].

Політичне та військове значення НАТО

1. Забезпечення стримування.

НАТО стало важливим інструментом для стримування радянської агресії. Присутність американських військ у Європі та ядерний арсенал США були гарантією безпеки для країн-членів альянсу.

2. Формування спільної оборонної стратегії.

Альянс створив єдину систему командування, що забезпечувала ефективну координацію збройних сил усіх учасників. Це включало стандартизацію озброєння, спільні навчання та оперативну взаємодію.

3. Розвиток економічної співпраці.

Хоча НАТО в першу чергу є військовою організацією, її створення сприяло економічній співпраці між західними країнами, оскільки безпека є важливою передумовою економічного розвитку [17].

Створення НАТО стало відповіддю на виклики післявоєнного світу, включаючи необхідність забезпечення безпеки, стабільності та стримування комуністичної загрози. Альянс об'єднав країни Західного світу навколо спільних інтересів і цінностей, ставши символом колективної оборони та співпраці. Протягом своєї історії НАТО неодноразово демонструвало свою важливість, адаптуючись до нових викликів, таких як тероризм і кіберзагрози. Сучасний світ стикається з численними проблемами. Кровопротитні війни, збройні конфлікти, теракти — усе це стало сумною реальністю нашого часу. Масштабне вторгнення Росії в Україну та ескалація насильства, протистояння між США і Китаєм, а також гонка ядерних озброєнь за участю Північної Кореї створюють загрозу найстрашнішої трагедії — ядерної війни, яка може поставити крапку в історії людства. Попри наявність міжнародних організацій, що займаються врегулюванням конфліктів і підтриманням миру, ставлення до них у суспільстві залишається неоднозначним. Одні вважають їх гарантами стабільності, інші — джерелом нових воєн. Північноатлантичний Альянс (НАТО) — один із найбільш впливових військово-політичних блоків, є прикладом таких організацій. Розглянемо, як створювався Альянс, його функції, стратегічні напрямки та вплив на сучасні міжнародні відносини [18].

Події після Другої світової війни змусили переглянути підходи до безпеки в Європі. Історія Північноатлантичного альянсу сягає періоду, коли західні держави почали шукати способи протистояти радянській експансії. Після Ялтинської та Потсдамської конференцій у 1945 році було вирішено створити систему колективної безпеки, основою якої стали "доктрина Трумена" і "план Маршалла". Внаслідок цього, у 1948 році було утворено Західний союз, а згодом — Західноєвропейський союз. Проте для ефективної протидії загрозам була потрібна ширша трансатлантична угода. У 1949 році, після переговорів

США, Канади та європейських країн, було створено НАТО. Основним завданням НАТО стало забезпечення колективної оборони. У роки «холодної війни» Альянс ухвалив стратегічну доктрину використання ядерної зброї як стримуючого фактора. Це дозволило його членам зосередитися на економічному зростанні, не витрачаючи значних ресурсів на утримання великих армій. Після карибської кризи 1962 року зусилля обох блоків спрямовувалися на зниження напруги, однак вторгнення СРСР в Афганістан у 1979 році призупинило ці процеси. Розпад Радянського Союзу в 1991 році викликав дискусії щодо доцільності існування НАТО, проте блок не тільки зберігся, а й розширився, прийнявши до своїх лав країни Східної Європи. Сьогодні НАТО об'єднує 30 країн, більшість із яких — європейські. Альянс має об'єднану систему протиповітряної оборони, військово-морські угруповання та повітряні патрулі, що забезпечують безпеку навіть країн, які не мають власних засобів оборони. Всі ці зусилля спрямовані на підтримку миру та стабільності в умовах сучасних загроз. Таким чином, НАТО залишається важливим елементом глобальної безпеки, адаптуючись до нових викликів і змін у міжнародних відносинах [16].

2.2. Заснування Північноатлантичного Альянсу та особливості його ролі

Після тривалих переговорів і обговорень 4 квітня 1949 року було підписано Північноатлантичний договір, який став основою створення НАТО. На церемонії звучали американські мелодії, символічно вказуючи на ключову роль США у формуванні військової доктрини та політики Альянсу. Стаття 5 документа визначає, що збройний напад на одну з країн-членів вважається нападом на всіх, дозволяючи державам відповідати колективно, включаючи застосування сили. У статтях 2 і 3 передбачено розвиток невійськових зв'язків і співпраці в забезпеченні обороноздатності. Підписання договору стало стартом для формування НАТО як організації. Але для ефективної взаємодії між

країнами-учасницями потрібна була військова структура. Через зростання напруги у світі, викликані ядерними випробуваннями СРСР і Корейською війною, Альянс швидко створив об'єднаний командний центр поблизу Парижа. Першим командувачем став Дуайт Ейзенхауер. Також було створено цивільний секретаріат і затверджено лорда Ісмейя першим Генеральним секретарем НАТО. У 1953 році НАТО отримало емблему: коло символізує єдність, а компас вказує на спільну мету – мир [18].

Підтримка безпеки та економічного відновлення сприяли стабільності в Європі, що дозволило Альянсу розширюватися. У 1952 році до НАТО приєдналися Греція і Туреччина, а в 1955 році — Західна Німеччина. У відповідь на це СРСР і країни його впливу створили Організацію Варшавського договору. На початку "холодної війни" НАТО застосовувала стратегію «масованої відплати», передбачаючи ядерний удар у відповідь на напад СРСР. Проте основна мета цієї стратегії полягала у стримуванні обох сторін. Пізніше Альянс розширив свої функції, включивши політичний компонент. У 1956 році Радянський Союз запустив перший штучний супутник, що стимулювало розвиток наукової співпраці серед членів НАТО. Було створено Наукову програму, а також посилено політичні консультації після кризових подій, таких як Суецька криза. Напруженість між Сходом і Заходом дещо знизилася після Карибської кризи, що стимулювало НАТО перейти до стратегії «гнучкого реагування». Ця доктрина передбачала використання звичайних збройних сил у конфліктах, мінімізуючи ризик ядерної війни. У 1990-х НАТО почала виконувати активні миротворчі місії, зокрема в колишній Югославії. Після етнічних конфліктів і етнічних чисток на Балканах Альянс провів повітряні операції та ввів миротворчі сили в Косово. Такі операції стали новою роллю НАТО як організації швидкого реагування, здатної забезпечувати стабільність у кризових регіонах [19].

Після закінчення "холодної війни" НАТО продовжило розширюватися, включивши країни Центральної і Східної Європи. У 1994 році було започатковано програму «Партнерство заради миру», до якої приєдналася

Україна. У 1997 році підписано Хартію про особливе партнерство, а після 2014 року співпраця з Альянсом значно активізувалася. На сьогодні НАТО залишається ключовим партнером України у протидії російській агресії, постачаючи зброю, боєприпаси та надаючи військову підготовку. У 2023 році країни-члени Альянсу ухвалили рішення скасувати План дій щодо членства для України, що спростило її шлях до вступу [20].

Факти про НАТО:

- Офіційні мови: англійська та французька.
- Статтю 5 застосовували лише раз — після терактів 11 вересня 2001 року.
- Ісландія єдиний член Альянсу, який не має власної армії.
- Усі країни-члени зобов'язані витратити на оборону не менше 2% ВВП.

Відносини між Україною та НАТО продовжують розвиватися, посилюючи безпеку та стабільність у регіоні. НАТО, як військовий альянс, отримав свої характеристики з динаміки біполярної світової системи, встановленої після колосальних економічних, військових і гуманітарних руйнувань, завданих Другою світовою війною. Ця біполярна система почалася, коли політичні події в післявоєнній Європі, такі як об'єднання німецьких окупаційних зон, політичні та економічні структури німецької держави, встановлення комуністичних урядів у всій Східній Європі та ліквідація місцевих комуністів, виявили ідеологічні розбіжності між союзниками часів війни: США і Радянського Союзу. Геополітичні наслідки цієї ідеологічної різниці стали основною проблемою епохи холодної війни, як зазначено у зовнішній політиці США та Радянського Союзу [21].

Як продукт геополітичного суперництва в біполярній системі, НАТО є успішною військовою реалізацією американської ідеї стримування Євразії, де просторове розширення прикрите ідеологічними складовими холодної війни. У цьому сенсі створення НАТО забезпечило оборонну співпрацю на основі американської військової переваги в Європі, що було досвідом, який перетинав глобальні геополітичні коди США з геополітичною літературою. НАТО буде

служити військовим гарантом свободи, демократії та спільних принципів оборони, які США мають намір поширити на Європу, і контролювати радянський ідеологічний і військовий експансіонізм, стримуючи євразійську сушу. Тим не менш, створення НАТО та його розширення за рахунок нових членів не були спрямовані в першу чергу на сприяння демократії та добрим стосункам між людьми в Європі. Як бажані, але додаткові елементи, вони з'явилися після попередніх військових і геополітичних міркувань під час холодної війни. В умовах холодної війни, коли звичайна зброя втратила своє значення, розповсюдження ядерної зброї збільшилося та створило дилему безпеки. НАТО чітко розмежувала свої кордони з Радянським Союзом і, що найголовніше, узаконила присутність США в Європі. Північн-Атлантичний договір, підписаний 12 державами-засновниками у квітні 1949 року, пізніше включений Туреччини, Греції, Федеративної Республіки Німеччини та Іспанії в її структури, під прихильністю політики відкритих дверей і демонстрували пріоритетність стратегічних міркувань під час холодної війни [23].

Трансформація НАТО в епоху після холодної війни почалася з Лондонського саміту 1990 року, який назвали «переломним моментом» у відносинах Схід-Захід. Оскільки переговори 2+4 ще не завершилися Німецьким договором, цей саміт став символом добрих намірів членів НАТО щодо Радянського Союзу та країн Центральної та Східної Європи. Співпраця з Радянським Союзом, країнами Центральної та Східної Європи та включення їх до структур НАТО сформували головні цілі Альянсу, щоб охопити всіх супротивників після холодної війни. Щоб відобразити політичні зміни всередині НАТО, союзники запросили Радянський Союз, Чехію і Словацька Федеративна Республіка, Угорська Республіка, Республіка Польща, Народна Республіка Болгарія та Румунія встановити регулярні дипломатичні зв'язки з НАТО. Як висловив Джордж Буш, ідея зв'язку створила б зв'язок між НАТО та країнами Східної Європи, не підбурюючи Радянський Союз, і зрештою відкинула б образ ворога НАТО в умах радянських людей. Лондонською декларацією НАТО офіційно розпочала власну трансформацію. Ця

трансформація, окрім подолання старих військових дій, передбачала перегляд оборони, планування збройних сил, зменшення ядерної залежності та реконструкцію сил членів НАТО як менших, мобільних і гнучких для участі в можливих кризах. Для досягнення цих цілей скорочення НАТО і Радянський Союз надавали пріоритет ядерній і звичайній зброї [22].

НАТО відіграє важливу роль у формуванні сучасної системи міжнародної безпеки, змінюючи свої функції та стратегії відповідно до нових викликів і загроз. Цей альянс є політико-військовим союзом, до якого входять держави, що мають спільні інтереси щодо забезпечення миру, стабільності та безпеки у своїх регіонах і у світі в цілому. Роль НАТО не зводиться лише до військової сили: організація активно працює в економічній, політичній, гуманітарній та інших сферах, що також сприяє її значному впливу на глобальні процеси. Основним принципом діяльності НАТО є колективна оборона, закріплена в статті 5 Північноатлантичного договору. Згідно з цією статтею, напад на одного члена Альянсу розглядається як напад на всіх, і кожна країна має право відповісти на таке агресивне діяння всіма доступними засобами, включаючи військові. Це стало основою для забезпечення безпеки членів Альянсу та залякування потенційних агресорів.

Однією з особливостей НАТО є високий рівень координації між членами Альянсу. Для цього була створена низка інституцій, серед яких Північноатлантична рада (НАР), що є головним органом прийняття рішень, Комітет військового планування (КВП), Група ядерного планування (ГЯП) та Військовий комітет НАТО. Всі ці органи діють на основі консенсусу, що означає, що кожна країна-член має рівне право на прийняття рішень, і рішення можуть бути прийняті лише в разі одностайної підтримки з боку всіх держав-учасників. НАТО функціонує на підставі принципу, що кожна з країн-членів є суверенною і незалежною, і має право здійснювати власну оборонну політику, але при цьому зобов'язана дотримуватись загальних стандартів Альянсу, особливо в питаннях колективної оборони, безпеки та взаємодії. Основною метою НАТО, як і раніше, є забезпечення колективної оборони та безпеки своїх

членів. Після закінчення Холодної війни, загроза ядерної війни між блоками зменшилася, однак нові безпекові виклики, такі як тероризм, конфлікти в Сирії та Україні, а також загроза з боку Росії, привели до необхідності переосмислення стратегії Альянсу. Сучасна роль НАТО полягає в тому, щоб не тільки забезпечувати безпеку через військову силу, але й координувати зусилля для вирішення кризових ситуацій у світі, зміцнювати міжнародне співробітництво та зміцнювати демократичні інститути в країнах-членах. Однією з ключових особливостей НАТО є його відкритість для нових членів. Процес розширення НАТО після закінчення Холодної війни став важливою частиною зовнішньої політики Альянсу, який допомагав колишнім країнам Варшавського договору і балканським державам інтегруватися в євроатлантичну спільноту. Крім того, НАТО активно працює з країнами-партнерами, зокрема через програми "Партнерство заради миру" та "Ініціатива партнерства НАТО", що дозволяє державам, які не є членами Альянсу, співпрацювати в сферах безпеки, оборони та розвитку стабільності. НАТО бере активну участь у забезпеченні глобальної безпеки через міжнародні місії, такі як операції в Афганістані (ISAF), підтримка миротворчих місій у Боснії і Герцеговині та Косово. Альянс також бере участь у боротьбі з тероризмом, як у контексті боротьби з "Аль-Каїдою", так і у співпраці з іншими міжнародними організаціями та урядами для протидії новим формам загроз. Однією з унікальних характеристик НАТО є наявність ядерного компонента в його оборонній стратегії. НАТО має ядерні сили, які є частиною її стратегії стримування. Альянс активно працює над забезпеченням глобальної ядерної безпеки, одночасно підтримуючи мирні ініціативи, що сприяють глобальному роззброєнню. Важливою складовою є також стратегія налагодження діалогу з країнами, що володіють ядерною зброєю, для запобігання ескалації напруженості. НАТО також активно співпрацює з іншими міжнародними організаціями, такими як ООН, Європейський Союз, ОБСЄ та інші, для досягнення спільних цілей з підтримки миру, боротьби з міжнародним тероризмом, вирішення криз і забезпечення глобальної безпеки. Така співпраця

дозволяє НАТО не лише зберігати свою військову перевагу, але й діяти в рамках глобальної дипломатії для стабільності. Попри свою потужну організаційну та військову структуру, НАТО стикається з низкою викликів у сучасному світі. Одним із найбільших викликів є агресивна зовнішня політика Росії, що включає анексію Криму в 2014 році та підтримку сепаратистських рухів на сході України. Це стало одним з головних приводів для посилення військової присутності НАТО в Європі, зокрема через розміщення нових військових баз на східних кордонах Альянсу [24].

Іншим важливим викликом є проблеми внутрішньої координації між державами-членами, особливо в питаннях фінансування оборонних витрат і досягнення визначених оборонних цілей. Також важливою є проблема розвитку і підтримки єдності всередині Альянсу, оскільки кожна країна-член має свою національну політику і власні інтереси. Попри ці виклики, НАТО має величезний потенціал для забезпечення безпеки та стабільності, активно працюючи в дипломатичному, політичному, військовому та економічному напрямках. Роль НАТО в забезпеченні глобальної безпеки та миротворчій діяльності [25].

2.3. Ініціатива «Партнерство Заради Миру» та «Політика Відкритих Дверей»

Ініціатива «Партнерство заради миру» була запущена НАТО у січні 1994 року як платформа для співпраці між Альянсом і країнами, що не є його членами. Її метою стало зміцнення довіри, забезпечення регіональної стабільності та підготовка партнерів до можливого членства в НАТО [26].

ПЗМ надає країнам-партнерам можливість:

- 1. Визначити власний рівень співпраці з НАТО.** Кожна країна сама обирає обсяги та напрямки взаємодії.
- 2. Брати участь у військових навчаннях та миротворчих місіях.** Наприклад, країни-партнери допомагали НАТО в операціях на

Балканах та в Афганістані.

3. Підтримувати реформи у сфері оборони та безпеки. Програма сприяє модернізації армій партнерів за стандартами НАТО.

4. Співпрацювати у сфері боротьби з тероризмом, кіберзагрозами та реагування на кризи.

Україна приєдналася до ПЗМ у 1994 році. У межах цієї ініціативи українські військові проходили навчання, брали участь у міжнародних місіях і співпрацювали з країнами-членами НАТО [28].

«Політика відкритих дверей».

«Політика відкритих дверей» — це принцип, закладений у Північноатлантичному договорі, який дозволяє будь-якій європейській країні приєднатися до НАТО, якщо вона дотримується демократичних цінностей, готова взяти на себе зобов'язання члена Альянсу та може зробити свій внесок у колективну безпеку [30].

Основні аспекти:

- 1. Порядок вступу.** Країна-кандидат подає заявку, після чого НАТО оцінює її відповідність політичним, економічним і військовим критеріям. Успішні реформи є ключовою умовою.
- 2. Розширення Альянсу.** Завдяки цій політиці НАТО збільшилося з 12 країн-засновників до 30 членів. Нові члени зміцнюють позиції Альянсу в Європі та сприяють регіональній стабільності.
- 3. Підтримка України та інших партнерів.** Україна офіційно заявила про своє бажання приєднатися до НАТО, що закріплено в Конституції. Політика відкритих дверей створює можливості для поглиблення співпраці, хоча вступ вимагає вирішення значних викликів, включаючи безпекові загрози [27].

ПЗМ виступає своєрідним першим кроком на шляху до членства в НАТО, допомагаючи країнам-партнерам досягти стандартів Альянсу. Політика відкритих дверей, у свою чергу, забезпечує механізм, за допомогою якого країни, що співпрацюють у рамках ПЗМ, можуть стати повноправними членами

НАТО. Через сприяння створенню необхідної інфраструктури для трансформації та розширення НАТО, Партнерство заради миру (ПЗМ) було тісно пов'язане із зовнішньополітичними цілями адміністрація Клінтона. Після свого обрання президент Клінтон усунув чітке розмежування між внутрішньою і зовнішньою політикою, відповідно до вимог пост-холод War era. У дипломатичному середовищі такого розрізнення немає, Клінтон сформулював три основні елементи зовнішньої політики США: активні економічні контакти з зарубіжними країнами після стійкої здорової економіки в країні, модернізації в збройні сили та механізми безпеки США для протидії новим загрозам з метою досягнення інтереси безпеки та міжнародний мир, поширення демократичних цінностей для сприяння демократії та права людини [28].

Після підписання Північноатлантичного договору до 12 країн-засновників НАТО приєдналися ще 7 держав, довівши кількість членів Альянсу до 19. У 1997 році на Мадридському саміті Польща, Угорщина та Чехія отримали запрошення до вступу, а офіційно приєдналися до Альянсу в березні 1999 року. Вони вперше взяли участь у саміті НАТО як повноправні члени під час Вашингтонської зустрічі у квітні 1999 року. Керівництво Альянсу тоді підтвердило свою прихильність до політики «відкритих дверей», заявивши, що нові члени, які поділяють принципи договору та здатні сприяти стабільності й миру в євроатлантичному регіоні, також матимуть можливість вступу. У листопаді 1991 року на саміті в Римі Альянс ухвалив нову стратегічну концепцію, яка змінила його місію і статус. Концепція поєднала військові та політичні аспекти діяльності НАТО, зосередившись на:

- вирішенні конфліктів через діалог,
- колективній обороні та зміцненні співпраці.

Військові структури Альянсу були реформовані: скорочено чисельність військ, підвищено їх боєздатність і створено багатонаціональні формування. Це дозволило НАТО ефективніше реагувати на нові виклики. Після розпуску Варшавського договору та розпаду Радянського Союзу світовий порядок зазнав значних змін. Стратегічна концепція НАТО 1991 року врахувала ці зміни,

зокрема необхідність розширення кордонів Альянсу [29].

У 1994 році на Брюссельському саміті було започатковано ініціативу «Партнерство заради миру» (ПЗМ). Її метою було забезпечення стабільності та безпеки в Європі через тісну співпрацю між НАТО та країнами Центральної й Східної Європи. До програми запросили 69 країн, з яких 30 приєдналися, але згодом кількість учасників зменшилася через вступ до НАТО Польщі, Угорщини та Чехії. Ініціатива ПЗМ побудована на двосторонніх відносинах між НАТО та кожною країною-партнером. Управління співпрацею здійснюється через Раду Євроатлантичного партнерства (РСАП), створену у 1997 році на заміну Ради Північноатлантичного співробітництва. На саміті в Мадриді у 1997 році НАТО офіційно оголосила про плани розширення на схід. Це стало поштовхом до початку перемовин із країнами, які раніше були частиною Варшавського договору або Радянського Союзу. Водночас Альянс працював над покращенням відносин із Росією та встановив статус «особливого партнера» для України, підписавши Хартію про особливе партнерство. Під час наступних самітів, зокрема у Вашингтоні (1999 рік) та Брюсселі (2008 рік), НАТО продовжувала розвивати політику «відкритих дверей», відкриваючи шлях до членства для Албанії, Македонії, Хорватії, а також обговорюючи перспективи вступу України та Грузії [31].

Після завершення «холодної війни» розширення НАТО стало інструментом забезпечення стабільності в євроатлантичному регіоні. Дослідження НАТО 1995 року визначило ключові принципи розширення:

- забезпечення безпеки всіх членів Альянсу,
- сприяння демократичним реформам і розвитку добросусідських відносин,
- підвищення прозорості військового планування та бюджетів.

Країни-кандидати зобов'язані не лише прийняти принципи НАТО, а й довести свою здатність виконувати ці зобов'язання на практиці. На саміті в Лісабоні у 2010 році Альянс затвердив нову концепцію під назвою «Активне залучення, сучасна оборона». Основні акценти було зроблено на протидії

кіберзагрозам, екологічним і енергетичним викликам, а також на боротьбі з поширенням зброї масового знищення. Концепція передбачала посилення співпраці з іншими міжнародними організаціями та впровадження запобіжних заходів як альтернативи воєнним діям. Таким чином, розширення НАТО, політика «відкритих дверей» і ініціатива «Партнерство заради миру» стали важливими елементами стратегії Альянсу, спрямованими на зміцнення стабільності та безпеки у світі [32].

2.4 Структура Організації Північноатлантичного Договору: основні принципи та завдання

Організація Північноатлантичного договору (НАТО) є міжнародним військово-політичним союзом, створеним для забезпечення колективної оборони, безпеки та стабільності в євроатлантичному регіоні. Її структура побудована таким чином, щоб ефективно виконувати основні завдання, закладені в Північноатлантичному договорі 1949 року [26].

Основні принципи НАТО:

1. Колективна оборона (стаття 5 договору)

Головний принцип НАТО — напад на одного з членів Альянсу розглядається як напад на всіх. Цей принцип є основою політики НАТО і гарантією безпеки для кожної країни-учасниці. Статтю 5 було застосовано лише одного разу після терактів 11 вересня 2001 року у США.

2. Принцип консенсусу

Усі рішення в НАТО ухвалюються колективно, шляхом досягнення згоди між усіма членами. Це забезпечує рівноправність країн-учасниць незалежно від їхніх розмірів чи військової потужності.

3. Підтримка миру та стабільності

НАТО прагне запобігати конфліктам, сприяючи діалогу, співробітництву та врегулюванню кризових ситуацій мирними засобами.

4. Відкритість для нових членів

Згідно зі статтею 10 договору, будь-яка європейська країна, яка дотримується демократичних принципів і готова зробити внесок у безпеку регіону, може стати членом Альянсу [27].

Завдання НАТО:

1. Забезпечення колективної безпеки

Альянс гарантує захист своїх членів від зовнішніх загроз і підтримує стабільність у регіоні через превентивні заходи та військову готовність.

2. Управління кризами

НАТО бере участь у врегулюванні конфліктів та запобіганні їх ескалації, використовуючи як військові, так і політичні інструменти.

3. Розбудова партнерства

Альянс співпрацює з іншими державами та організаціями для розширення зони стабільності та підтримки демократичних принципів.

4. Адаптація до нових викликів

Серед сучасних загроз НАТО зосереджується на кібербезпеці, тероризмі, розповсюдженні зброї масового знищення та захисті енергетичної інфраструктури [28].

Структура НАТО:

Організаційна структура НАТО забезпечує ефективне ухвалення рішень, планування і виконання завдань.

1. Політичні органи

1.1 Північноатлантична рада (ПАР)

Головний політичний орган НАТО, який відповідає за ухвалення рішень. До його складу входять представники всіх держав-членів (посли, міністри закордонних справ або оборони, глави держав). ПАР очолює Генеральний секретар НАТО.

1.1 Генеральний секретар НАТО

Це найвища адміністративна посада в Альянсі. Генеральний секретар виконує роль головного координатора, представляє НАТО на міжнародній арені та забезпечує виконання рішень, ухвалених ПАР. На 2024 рік цю посаду займає Єнс Столтенберг.

1.2 Група ядерного планування (Nuclear Planning Group, NPG)

Цей орган займається питаннями ядерної політики НАТО, включаючи стратегію, планування та контроль за використанням ядерної зброї.

1.3. Комітет оборонного планування (Defence Planning Committee, DPC)

Орган координує оборонну політику Альянсу, зокрема розподіл ресурсів і спільне військове планування [29].

2. Військові органи

2.1. Військовий комітет НАТО (Military Committee)

Це найвищий військовий орган Альянсу, який консулює політичні органи щодо питань оборони та військової політики. Комітет складається з начальників генеральних штабів країн-членів.

2.2. Стратегічні командування

НАТО має дві головні стратегічні команди:

- **Об'єднане командування з операцій (Allied Command Operations, ACO)** — відповідає за планування та проведення військових операцій НАТО. Штаб-квартира розташована в Монсі (Бельгія).
- **Об'єднане командування з трансформації (Allied Command Transformation, ACT)** — займається модернізацією військових можливостей НАТО. Штаб-квартира знаходиться в Норфолку (США).

2.3. Підрозділи швидкого реагування

Ці сили готові до негайного розгортання в кризових ситуаціях. Вони включають сухопутні, повітряні, морські та спеціальні підрозділи.

3. Цивільні органи

3.1. Міжнародний секретаріат

Забезпечує адміністративну підтримку для діяльності НАТО. Він

складається з кількох департаментів, які займаються політичними, економічними, оборонними та комунікаційними питаннями.

3.2. Науково-технологічна організація НАТО (STO)

Цей орган сприяє науковій і технічній співпраці між членами Альянсу.

3.3. Центр планування ресурсів

Орган займається розподілом фінансових і матеріальних ресурсів Альянсу.

Принципи функціонування НАТО:

1. Колективна відповідальність

Всі члени Альянсу несуть спільну відповідальність за виконання завдань НАТО.

2. Демократичні принципи

Відносини між членами НАТО базуються на взаємній повазі, рівноправності та консенсусі.

3. Гнучкість і адаптація

Структура НАТО постійно змінюється, щоб відповідати сучасним викликам.

4. Співпраця з партнерами

НАТО активно співпрацює з країнами-партнерами, включаючи Україну, у рамках програм, таких як «Партнерство заради миру» [33].

Сьогодні НАТО є ключовим гравцем у забезпеченні глобальної безпеки. Альянс бере участь у миротворчих місіях, проводить операції з боротьби з тероризмом, реагує на кіберзагрози та підтримує країни-партнери. Завдяки своїй структурі НАТО здатне оперативно реагувати на сучасні виклики та забезпечувати стабільність у світі. Структура Організації Північноатлантичного договору повністю орієнтована на реалізацію завдань, визначених для НАТО. Країни-члени Альянсу мають повну суверенність і незалежність, оскільки НАТО є міжурядовою організацією. Це фактично платформа для консультацій і прийняття спільних рішень з різних питань. Основним принципом НАТО є відданість зобов'язанням та тісна співпраця між державами, що базується на ідеї нероздільності безпеки кожного з її членів. Спільна діяльність Альянсу в

різних сферах, зокрема у військово-політичній, створює середовище, де країни-члени готові діяти не тільки на основі власних сил, а й у координації з іншими союзниками у разі загрози. Кожна країна має право на незалежне прийняття рішень в питаннях оборони, але й може узгоджувати спільні заходи в рамках національної безпеки. У межах Альянсу забезпечується рівний рівень безпеки для всіх членів, незалежно від їх економічного стану чи військового потенціалу. Це створює умови для стабільності в Європі та сприяє тіснішій співпраці між країнами-членами та партнерами НАТО, які не є частиною організації. Це, в свою чергу, дозволяє розвивати нові форми співпраці в галузі безпеки, що відповідають сучасним вимогам Європи [34].

Політика безпеки НАТО реалізується через такі основні механізми:

- Підтримка військово-оборонного потенціалу, щоб запобігти військовим конфліктам і забезпечити ефективне протистояння у разі війни.
- Наявність сукупного потенціалу для вирішення кризових ситуацій, що загрожують безпеці союзників.
- Активізація контактів з іншими країнами для забезпечення європейської безпеки, зокрема через заходи контролю над озброєнням та роззброєнням.

НАТО також ставить перед собою такі завдання:

- Формування основ для забезпечення стабільності і безпеки в Європі, зокрема через підтримку демократичних інститутів і мирне вирішення конфліктів.
- Забезпечення таких умов, за яких неможлива гегемонія, заснована на застосуванні сили чи загрози її застосування з боку будь-якої держави.

Механізм співпраці між членами НАТО включає кілька ключових елементів:

1. **Північноатлантична Рада** - центр прийняття політичних рішень, що включає представників усіх країн-членів і проводить регулярні консультації. Рада відповідає за інформування суспільства і

публікацію заяв і комюніке, що пояснюють прийняті рішення.

2. **Комітет військового планування** - відповідає за планування колективної оборони та вирішення більшості військових питань.
3. **Група ядерного планування** - займається питаннями використання ядерної зброї і її ролі в обороні НАТО.
4. **Генеральний секретар НАТО** - головний представник Альянсу у зовнішніх зв'язках і в середині організації.
5. **Міжнародний секретаріат** - підтримує роботу Ради та інших комітетів і займається широким колом питань щодо діяльності НАТО.
6. **Військовий комітет** - дає рекомендації політичному керівництву щодо питань колективної оборони [27].
7. **Об'єднана військова структура** - забезпечує організаційну підтримку та безпеку держав-членів.
8. **Міжнародний військовий штаб** - підтримує функціонування Військового комітету.
9. **Програма "Партнерство заради миру"** - координується військово-політичним координаційним комітетом.

Головною політичною структурою НАТО є штаб-квартира в Брюсселі, де працюють представники країн-членів та іноземні делегації. Вона включає Генерального секретаря НАТО, Міжнародний військовий секретаріат та інші органи, необхідні для управління діяльністю Альянсу. Таким чином, НАТО має розвинену організаційну структуру, яка забезпечує ефективну співпрацю між державами-членами у різних сферах — від оборони до науки і екології. Рішення в Альянсі приймаються на основі консенсусу після консультацій між країнами-членами, що дозволяє досягти узгоджених дій, що відповідають національним інтересам кожної з держав [34].

Зустріч міністрів оборони країн-членів НАТО відбулася 21 лютого 2013 року у штаб-квартирі Альянсу в Брюсселі. Основна частина військових сил і інфраструктури залишається під управлінням та контролем кожної з країн-членів НАТО і підпорядковується їх національному командуванню. Вони

передаються під загальне командування Альянсу лише у випадку необхідності виконання конкретних військових завдань.

До основних інститутів, які відповідають за політику та прийняття рішень в НАТО, належать:

- Саміти НАТО,
- Північноатлантична рада,
- Комітет з оборонної політики та планування НАТО,
- Група ядерного планування НАТО,
- Військовий комітет НАТО[36].

РОЗДІЛ 3.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНОГО АЛЬЯНСУ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

3.1. Проблематика розширення НАТО. Питання членства України в Альянсі

Розширення НАТО стало ключовим викликом у сучасній геополітичній ситуації. З початку повномасштабного вторгнення РФ у лютому 2022 року Альянс активно підтримує Україну, її демократично обрані інституції та територіальну цілісність у межах міжнародно визнаних кордонів. НАТО твердо засуджує агресію Росії, закликає до припинення бойових дій і негайного виведення російських військ з території України. На Мадридському саміті 2022 року Альянс розширив **Комплексну програму допомоги (КПД)** для України. Надано широкий спектр підтримки, включаючи поставки авіаційного пального, військового обладнання, засобів боротьби з дронами, генераторів, медичних і рятувальних засобів. Країни-члени також збільшили поставки зброї та організували навчання для українських військових, щоб забезпечити право України на самооборону, передбачене Статутом ООН. Держави НАТО активно приймають українських біженців, забезпечуючи гуманітарну допомогу, і підтримують відбудову України. Одним із довгострокових завдань є перехід України на стандарти НАТО, що підвищить її сумісність із силами Альянсу [37].

Україна прагне вступити до НАТО за пришвидшеною процедурою, як це відбулося з Фінляндією та Швецією. На саміті в Мадриді 2022 року Швеція і Фінляндія отримали запрошення до Альянсу без виконання Плану дій щодо членства (ПДЧ), а Фінляндія офіційно приєдналася до НАТО 4 квітня 2023 року. Однак у питанні членства України досі немає консенсусу серед членів Альянсу. Хоча НАТО визнає, що Україна в перспективі стане його членом, це рішення буде реалізоване після завершення війни. На даний момент головне

питання — це здатність України повернути свої території за підтримки західних партнерів. Важливо, щоб до моменту вступу Україна мала чіткі гарантії безпеки. На Вільнюському саміті 2023 року НАТО знову підтвердило підтримку України та необхідність подальших реформ у галузі оборони й безпеки. Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг наголосив, що двері до НАТО для України залишаються відкритими. Проте, для остаточного рішення необхідна згода всіх 31 країни-члена [38].

Президент України Володимир Зеленський зазначив, що членство України в НАТО є основою для довгострокової безпеки. У своїй промові перед Верховною Радою він наголосив, що це стане фундаментальним кроком для досягнення миру.

Хоча багато країн НАТО визнають, що Україна має стати членом Альянсу, реальні кроки для цього залишаються стриманими. Експерти вважають, що Україні потрібно вже зараз отримати політичне запрошення, навіть якщо це не означатиме негайного вступу. Колишній держсекретар США Деніел Фрід зазначає, що НАТО є єдиним довгостроковим безпековим рішенням для України. На його думку, адміністрація президента США Джо Байдена поступово змінює свою позицію щодо цього питання. Фахівці відзначають, що важливим сигналом було б запрошення України в НАТО навіть під час війни. Це могло б посилити підтримку Заходу та створити умови для перемоги України. Водночас, повне членство буде можливим лише після завершення конфлікту. Заснована на принципах захисту демократичних цінностей, НАТО продовжує адаптувати свою політику до нових викликів. Організація підкреслює важливість підтримки України та інших партнерів, які прагнуть до інтеграції [40].

Членство України в НАТО — це стратегічний крок для гарантування довготривалої безпеки в Європі. Хоча виклики залишаються, Альянс поступово рухається до інтеграції України, сприяючи її реформам і обороноздатності. Запорукою успіху стане як політична воля країн-членів, так і здатність України відповідати стандартам НАТО. Відносини України з НАТО, які розвиваються з

моменту здобуття нею незалежності, тісно пов'язані зі значенням, яке надається Україні в системі європейської безпеки. Під керівництвом США країни-члени НАТО визначили Україну як буферну зону між Східною Європою та Росією в геополітиці після холодної війни. Приписування багато в чому відповідало інтересам НАТО. Під час процесу розширення НАТО на схід інтеграція України з НАТО завдала б нестабільності у Східній Європі, досягла б прогресу в знищенні ядерних і звичайних активів, успадкованих від Радянського Союзу, і використала б географічну та політичну близькість України до Росії, тоді як НАТО було б в змозі встановити двосторонні відносини з Росією. Основна мотивація, яка спрямовує Україну на інтеграцію до НАТО, була пов'язана зі спробами України зміцнити свою незалежність. Україна, яка успадкувала багато проблем від Радянського Союзу, мала вирішити ці проблеми, щоб захистити свою самостійність як незалежну державу. Щоб вирішити ці проблеми, які здебільшого складаються з ядерних і звичайних активів Радянського Союзу та питань кордону з Росією, Україна побачила в цьому можливість інтегруватися в західні інституції [41].

Як одна з найцінніших з цих інституцій, НАТО спрямовуватиме Україну у розв'язанні військових проблем, водночас сприяючи формуванню нової національної ідентичності України поза межами російської геополітичної осі в процесі державного та національного будівництва. Крім того, Україна може мати позицію використовувати свої відносини з НАТО як козир проти Росії. З цих причин інтеграція України в НАТО була взаємовигідною ситуацією як для Заходу, так і для України. Керуючись цими геополітичними міркуваннями, інтеграція України в НАТО є процесом, який складається з багатьох технічних кроків, спрямованих на наближення України до НАТО. Проте прогрес цих технічних кроків залишався більш залежним від внутрішнього та зовнішньополітичного контексту України, а не від політичних намірів прозахідних українських урядів. Отже, оцінка інтеграції до НАТО у випадку України вимагає розгляду всіх цих факторів у комплексі. Беручи до уваги трансформацію та розширення НАТО після холодної війни, відносини України

з НАТО не можна оцінювати окремо від важливості, яку приписують Україні в архітектурі європейської безпеки. Критичну позицію України щодо європейської безпеки спочатку кілька разів висловлювали США на початку 1990-х років. США виділили технічну та фінансову допомогу для здійснення демократизації, зміцнення незалежності та ринкової економіки в Україні відповідно до Акту підтримки свободи, як і в інших колишніх радянських державах [40].

Базуючись на п'яти основних принципах, фундаментальна роль України в європейській системі безпеки виражається її стратегічним становищем, трагічною історією, відносинами з Росією, політичними, економічними та суспільними проблемами, ядерними та звичайними активами, успадкованими від Радянського Союзу. Отже, поглиблене діалог між США та Україною вказував на значно більші відносини, ніж США встановили з іншими пострадянськими державами. У період з 1992 по 1996 рік США надали понад 1,3 мільярда доларів двосторонньої допомоги для фінансування демократичних і ринкових реформ, для скорочення зброї масового знищення (ЗМУ) в Україні, фактично Україна стала четвертим найбільшим реципієнтом американської допомоги у світі. Американське фінансування було зосереджено на гуманітарній допомозі, включаючи їжу, ліки та одяг, фінансову допомогу, що охоплює приватний сектор, енергетичний сектор, сільське господарство, житло та фіскальні системи, соціально-політична допомога політичним партіям, незалежні медіа, вибори, програми обміну для журналістів, посадових осіб місцевого самоврядування, академіків та бізнесменів. Слід визнати, що демонтаж і знищення стратегічних наступальних озброєнь радянських часів для США були пріоритетними над усіма соціальними, політичними та економічними проблемами в Україні. Представляючи нову еру відносин між двома країнами, Спільна заява про розвиток американсько-української дружби та партнерства 1994 року склала загальні рамки для зобов'язань США перед Україною, особливо у сфері безпеки. Відповідно до рамок Угоди про ліквідацію стратегічних ядерних озброєнь та Підписано між двома державами

Угоду про запобігання розповсюдженню зброї масового знищення у 1993 році США погодилися надати фінансову допомогу Україні на 1994 та 1995 роки. Після того, як Україна підтвердила виведення всього тактичного озброєння зі своєї території протягом семи років після приєднання до Договору про скорочення стратегічних озброєнь (СНО) з Лісабонським протоколом у 1992 року та ліквідації свого ядерного статусу через приєднання до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ) [42].

У 1994 році відносини між США та Україною розвивалися через «стратегічне партнерство». Офіційне вираження відносин між США та Україною у формі стратег партнерства відповідало створенню двонаціональної комісії США-Україна (Комісія Кучми-Гора. 19 вересня 1996 р. провів своє перше засідання трав. 16 числа 1997 року комісія забезпечила регулярний діалог на найвищому рівні між США і Україною у сферах зовнішньої політики, безпеки, сталого економічного розвитку, торгівлі та інвестиції. Конгрес США ратифікував Акт про сприяння розширенню НАТО 1996 року, надав підтримку за повну та активну участь держав Центральної та Східної Європи у військових навчаннях та миротворчі ініціативи, включно з Україною, щоб отримати право на членство в НАТО. Проте посилені зусилля США зосередилися на формуванні України як демократичної правової держави заснована, економічно стабільна, процвітаюча, придатна для інвестицій і без'ядерна держава були попередниками про ширшу політику США щодо країни. За словами адміністрації Клінтона, як Україна, будучи опорою Європи після холодної війни, стала актором, що забезпечує стабільність і безпеки в регіоні в межах його прикордонного статусу, що впливає з його історичного досвіду та завдяки такому географічному розташуванню європейська безпека та збалансовані політичні відносини між Заходом і Росією значною мірою залежали від добрих відносин між Україною та Росією, водночас від інтеграції України до європейських структур безпеки, таких як НАТО [43].

НАТО рішуче засуджує незаконну та непідтверджену агресивну війну, яку Росія розв'язала проти України, що серйозно загрожує європейській та

глобальній безпеці, підриваючи стабільність та порушуючи міжнародне право. Згідно з резолюціями Генеральної Асамблеї ООН, країни НАТО вимагають від Росії негайно припинити війну, зупинити застосування сили проти України та безумовно вивести війська з її території. Також країни НАТО закликають Росію забезпечити дотримання міжнародного гуманітарного права та забезпечити безпечний доступ для гуманітарної допомоги. Військові злочини Росії, зокрема напади на цивільних осіб та руйнування інфраструктури, що позбавляє мільйони українців основних послуг, не повинні залишатися безкарними. Всі причетні до таких злочинів мають бути покарані за порушення прав людини та міжнародного гуманітарного права, зокрема щодо насильницької депортації дітей та сексуальних злочинів. Російська агресія також має серйозні наслідки для навколишнього середовища, ядерної, енергетичної та продовольчої безпеки, а також світової економіки та добробуту мільярдів людей. Країни НАТО та Україна засуджують рішення Росії вийти з Чорноморської зернової угоди, що перешкоджає експортові української сільськогосподарської продукції, від якої залежать мільйони людей у світі. НАТО, разом з Європейським Союзом і ООН, працюють над відновленням цієї угоди [44].

З 2014 року, після незаконної анексії Криму Росією, НАТО незмінно підтримує суверенітет і територіальну цілісність України в її міжнародно визнаних кордонах. Країни НАТО рішуче засуджують незаконну анексію Криму та тимчасову окупацію цієї території Росією, і не визнають її легітимності. Альянс також засудив агресію Росії на сході України та в Чорному морі, а також збільшив свою присутність у цьому регіоні і посилив співпрацю з Україною та Грузією в військово-морській сфері. НАТО також відкидає спроби Росії анексувати чотири тимчасово окуповані території в Донецькій, Луганській, Херсонській і Запорізькій областях України у вересні 2022 року. Ці території залишаються частиною України, і Альянс не визнає організовані Росією псевдореферендуми. З моменту анексії Криму НАТО призупинило всю практичну співпрацю з Росією, хоча політичні і військові канали залишались відкритими. Після початку повномасштабного вторгнення

Росії в Україну в 2022 році, країни НАТО запровадили суворі санкції, аби позбавити Росію ресурсів для ведення війни. Ці санкції продовжуватимуть посилювати тиск на Росію [46].

З 2014 року НАТО регулярно проводило консультації з Україною на рівні Комісії Україна-НАТО, які стосувались різних загроз для безпеки України. Заходи включали надання консультацій і підтримки в галузі безпеки, а також розвиток співпраці у військових питаннях. На саміті НАТО у 2023 році було ухвалено рішення щодо підвищення статусу Комісії Україна-НАТО, створивши Раду Україна-НАТО для поглиблення політичних зв'язків і інтеграції України в Альянс. Альянс визнав досягнення України в удосконаленні сумісності з НАТО і проголосив, що План дій щодо членства більше не є необхідним, що скорочує час на вступ України до НАТО. Солідарність НАТО з Україною залишається непохитною, і Альянс повністю підтримує право України на самооборону, закріплене в Статуті ООН. НАТО і його члени продовжують надавати Україні політичну та практичну підтримку, борючись за її незалежність та територіальну цілісність. Протягом війни НАТО значно збільшило практичну допомогу Україні, зокрема через Комплексну програму допомоги, запроваджену на Варшавському саміті 2016 року. В рамках цієї програми надається підтримка у галузі реформування безпекових структур, розбудови потенціалу та модернізації армії [39].

Комплексна програма допомоги (КПД) включає ініціативи з розвитку ключових галузей, таких як командування і управління, медична реабілітація, професійний розвиток кадрів. Це дає змогу Україні зміцнювати свої оборонні можливості та відповідати на нові виклики. На Мадридському саміті 2022 року КПД була розширена для включення додаткової підтримки Україні. НАТО також зобов'язалося виділити значні кошти для цих ініціатив. У 2023 році на Вільнюському саміті було прийнято рішення розвивати КПД на довгострокову перспективу, зокрема для досягнення оперативної сумісності України з НАТО, реформування оборонних структур та створення центрів аналізу для покращення співпраці між Україною та Альянсом [44].

Запуск нових спільних ініціатив для підтримки самооборони України через першу Дорожню карту Україна – НАТО щодо інноваційної співпраці; Продовження підтримки самооборони України шляхом надання необхідного нелетального обладнання та матеріалів у рамках КПД, включаючи внески партнерів НАТО; Відновлення пошкодженої військової інфраструктури (зокрема, трьох навчально-тренувальних центрів); Розмінування території України та допомога у розвитку здатності країни здійснювати розмінування власними силами; Реабілітація поранених співробітників структур безпеки та оборони, їх повернення на службу або реінтеграція в цивільне життя [45].

Останній пункт включає численні проєкти, впроваджувані в межах Програми людиноцентричного підходу, яка є важливою частиною КПД. Це охоплює, зокрема, медичну та психологічну реабілітацію, управління персоналом в оборонних структурах, реінтеграцію ветеранів, а також питання жінок, миру та безпеки (ЖМБ) як основний аспект у оборонному та безпековому секторі. Проєкти за людиноцентричним підходом включають створення медичної інформаційної системи для військових лікарень України, підготовку медичних працівників для застосування методів терапії, таких як десенсибілізація та EMDR, створення Центру передового досвіду з медичної реабілітації, а також підтримку участі України в Іграх нескорених. Збільшення цивільного бюджету НАТО для підтримки України На Мадридському саміті 2022 року в рамках Порядку денного НАТО-2030 було ухвалено рішення про активізацію програм підготовки та розвитку потенціалу, а також щорічне збільшення лімітів спільного фінансування НАТО. Ці витрати почали збільшуватися з 2023 року, що дозволило створити надійне джерело фінансування для реалізації важливих ініціатив. Порядок денний НАТО-2030 передбачає значне вдосконалення здатності Альянсу забезпечувати навчання і підтримку партнерів у розбудові потенціалу. З січня 2023 року для ініціатив у сфері «безпеки через співпрацю», спрямованих на підтримку партнерів, включаючи Україну, було виділено майже 20 мільйонів євро. Це дозволило реалізувати проєкти у таких сферах, як психологічна стійкість, реабілітація,

оборонне планування, кіберзахист і підготовка.

Ініціатива НАТО з безпекової допомоги та навчання для України (NSATU) На Вашингтонському саміті 2024 року було ухвалено створення Ініціативи НАТО з безпекової допомоги та навчання для України (NSATU), спрямованої на координацію поставок військового обладнання і техніки, а також організацію підготовки та надання логістичної підтримки. Метою ініціативи є забезпечення довгострокової безпекової допомоги Україні, зокрема, для посилення здатності захищатися і стримувати агресію в майбутньому. NSATU діятиме на території країн Альянсу, сприяючи трансформації сил оборони України і її інтеграції в НАТО. Операційний штаб буде розташований в Німеччині, а логістичні центри — в інших країнах на сході Альянсу. Зобов'язання щодо довгострокової безпекової допомоги Україні з початку війни проти України НАТО надавало безпрецедентну політичну, економічну, військову і гуманітарну підтримку. Лідери держав Альянсу на Вашингтонському саміті 2024 року оголосили про зобов'язання щодо довгострокової безпекової допомоги Україні, включаючи постачання військового обладнання, техніки та підготовку персоналу. Це забезпечить підтримку Збройних сил України в боротьбі з російською агресією та стримуванні майбутніх загроз. Планується, що Альянс забезпечить фінансування на суму не менше 40 мільярдів євро протягом наступного року, а підтримка буде здійснюватися за принципом пропорційних внесків. Держави-члени звітуватимуть двічі на рік про надану допомогу [47].

Двосторонні безпекові домовленості з Україною НАТО підтримує довгострокові двосторонні угоди між своїми членами і Україною, засновані на Спільній декларації "Групи семи" щодо підтримки України, прийнятій на Вільнюському саміті 2023 року. На липень 2024 року понад 20 держав-членів і партнерів Альянсу підписали безпекові угоди з Україною, що забезпечують тривалі гарантії її безпеки. Представництво НАТО в Україні розширює свою діяльність на тлі поглиблення співпраці між Україною та Альянсом. Генеральний секретар НАТО призначив старшого представника в Україні для

координації контактів між Альянсом і українськими органами влади. Представництво займається підтримкою співробітництва, а також організовує заходи з інформування громадськості про діяльність НАТО і співпрацю з Україною. Центр інформації та документації відкритий у Києві у 1997 році, сприяє підвищенню обізнаності української громадськості про НАТО та співпрацю з Альянсом. Він проводить різноманітні інформаційно-просвітницькі заходи, спрямовані на зміцнення зв'язків між Україною і НАТО. Офіс зв'язку НАТО в Україні Офіс зв'язку НАТО в Києві, заснований у 1999 році, активно сприяє розвитку відносин між Україною і НАТО. Основними напрямками його роботи є політичний діалог, підтримка українських органів влади в реформах та розвитку співпраці з Альянсом. Окрім наведених вище проєктів Цільового фонду КПД для України, також реалізовувалися такі програми й ініціативи співробітництва між Україною і НАТО:

- Платформа Україна – НАТО із протидії гібридній війні,
- Група дорадчої підтримки у галузі стійкості,
- Процес планування та огляду сил,
- Процес НАТО сприяння доброчесності (ПД) і щорічна індивідуальна програма із виховання доброчесності,
- Програма НАТО із вдосконалення військової освіти (ПВВО),
- Програма обміну даними про повітряну обстановку,
- Робочий план Військового комітету з Україною,
- Програма оцінювання і зворотного зв'язку у рамках Концепції оперативних можливостей,
- Програма «Наука заради миру і безпеки» (НМБ), а також
- чимало інших ініціатив за сприяння дорадчої місії Представництва НАТО у Києві.

• Україна також долучалася до операцій і місій під проводом НАТО, завдяки чому вдосконалювалася оперативна сумісність між арміями України і НАТО.

У контексті початкових етапів війни Росії проти України, що охоплює не

тільки незаконну анексію Криму в 2014 році, а й подальше застосування кібернападів, дезінформації та інших гібридних заходів, у липні 2016 року на Варшавському саміті НАТО було створено Платформу Україна – НАТО для протидії гібридній війні. Це дозволило впровадити механізм, який сприяє ефективнішому виявленню гібридних загроз, розвитку здатності визначати вразливості та зміцнювати стійкість держави й суспільства. Наразі тривають проекти, спрямовані на підтримку досліджень, навчання та експертних консультацій, зокрема щодо аналізу набутих знань, боротьби з дезінформацією та підвищення стійкості [48].

Дорадча група з питань стійкості

Після незаконної анексії Криму та дестабілізації ситуації на сході України Росією в 2014 році, фахівці почали надавати Україні консультації щодо підготовки до потенційних кризових ситуацій, особливо в сфері енергетичної безпеки та захисту цивільного населення. Співпраця зосереджена на зміцненні захисту цивільних осіб і підвищенні стійкості країни. У 2019 році Дорадча група видала рекомендації щодо підвищення національної стійкості. Напередодні повномасштабного вторгнення Росії в 2022 році, за запитом України, були надані додаткові консультації та розроблено технічні рекомендації щодо підготовки до довгострокової стійкості.

Процес планування і огляду сил

Участь України у Процесі планування і огляду сил (ППОС) допомогла визначити амбітні, але реалістичні цілі для реформування і модернізації національних сил безпеки. Це включає трансформацію структур оборони, покращення здатності взаємодіяти з військами НАТО та партнерами під час миротворчих операцій, а також готовність приймати війська Альянсу для навчання.

Процес сприяння доброчесності

З 2007 року Україна бере участь у Ініціативі НАТО зі сприяння доброчесності, надаючи практичну допомогу для забезпечення прозорості та підзвітності в оборонних і безпекових структурах. У 2019 році дев'ять

оборонних установ завершили цикл самооцінки і експертної оцінки, що дозволило розробити рекомендації для покращення управління і боротьби з корупцією.

Програма вдосконалення військової освіти

З 2013 року Програма вдосконалення військової освіти підтримує реформу системи військової освіти України, включаючи навчання вищих військових закладів і підготовку сержантського складу. НАТО допомагає у вдосконаленні управління освітніми закладами, методики викладання, розробці курсів з лідерства та процесів ухвалення рішень.

Програма обміну даними про повітряну обстановку

Україна приєдналася до цієї програми в 2006 році, щоб підвищити обізнаність і авіаційну безпеку. Спільний обмін даними сприяє покращенню оперативної ефективності протиповітряної оборони, що стало критично важливим після початку війни в 2022 році.

Робочий план Військового комітету з Україною

Участь у цьому плані сприяє підвищенню оперативної сумісності Збройних Сил України, покращуючи їхній потенціал в рамках національної оборонної реформи.

Програма оцінювання і зворотного зв'язку у рамках Концепції оперативних можливостей НАТО

Активна участь України в цій програмі дозволяє їй будувати і зміцнювати свої збройні сили, одночасно допомагаючи НАТО ефективніше формувати контингенти для майбутніх операцій.

Програми НАТО «Наука заради миру і безпеки» (НМБ)

Україна активно бере участь у проектах НМБ з 1991 року, зокрема після 2014 року, коли співпраця з Україною у галузі цивільної безпеки та технологій значно активізувалася. Україна стала найбільшим отримувачем грантів НАТО в рамках цієї програми, що включає передові технології, боротьбу з тероризмом, захист від ХБРЯ загроз та енергетичну безпеку.

Інші ініціативи

Крім згаданих програм, Україна бере участь у численних ініціативах НАТО, таких як сприяння виконанню Резолюції ООН № 1325 щодо жінок, миру і безпеки, і розширеному партнерстві з НАТО, що надає пріоритетний доступ до інструментів оперативної сумісності. Україні також надано статус партнера з розширеними можливостями в 2020 році [48].

Україна активно сприяє виконанню місій НАТО, брала участь у операціях з підтримки миру в Боснії, Косово, Афганістані, Іраку та інших регіонах, а також у боротьбі з піратством і тероризмом. З 2016 року країна надає підтримку в рамках морських операцій НАТО в Чорному морі. Визнаючи важливість геополітики в міжнародних відносинах, цю критичну позицію України в зовнішній політиці США чітко сформулював Бжезінський. Відповідно до довгострокових стратегічних інтересів США, вимога визначення геостратегічних акторів у Євразії призвела до виділення України як геополітичного стрижня в регіоні. Беручи до уваги етнічний та релігійний склад України та ключове геополітичне положення в історії російської імперії, відрив України від російської геополітичної осі означав втрату промислової та сільськогосподарської економіки, населеної слов'янами, а також привілейованого становища Росії на Чорному морі. Маючи вплив 52 мільйонів слов'ян, Україна могла б забезпечити провідну позицію для Росії в Євразії, не порушуючи зв'язків з Європою, і не дати Росії стати більш азіатською. Крім того, Україна забезпечила Росії ворота до Середземного моря через порт Одеса в Криму. Проте самостійна політика України щодо НАТО означала втрату Росією домінуючої позиції на Чорному морі, а спільні морські маневри сил НАТО створювали протиріччя з військово-морською присутністю Росії на Чорному морі. Бжезінський запропонував вступ України до НАТО, враховуючи вплив втрати України на Росію в майбутньому між 2005 і 2010 роками, після здійснення необхідних кроків на шляху до європейських інституцій і завершення внутрішніх реформ. Це зробило Україну конкурентним елементом між Європою та Євразією, водночас обмеживши її євроатлантичні можливості.

По мірі інтеграції України в НАТО Росія повинна була інтегруватися в НАТО. Також європейські структури безпеки, щоб продемонструвати, що Росія не ізолювана, а розширення НАТО не є загрозою російським національним інтересам. Отже, ця реальність призвела до неортодоксальних тристоронніх відносин між НАТО, Україною та Росією в середині 1990-х років [48].

Адміністрація Клінтона, оцінюючи інтеграцію України до НАТО як критично важливу мету, не прагнула завдати шкоди поточній стабільності в регіоні, призвівши до потенційної кризи між Україною та Росією. Беручи до уваги часові рамки першого пост- розширення НАТО під час холодної війни, конструктивні відносини між Україною та Росією заохочувалися США та розглядалися як посередник у досягненні НАТО Росією. Хоча адміністрація Клінтона називала їх незалежними процесів відносини НАТО з Україною почали розвиватися паралельно з відносинами НАТО з Росією. Проте, коли інтеграцію України в НАТО оцінювали з ширшої перспективи, для України було важливо «залишатися на курсі», визначеному США, а не забезпечити остаточне членство в НАТО. Протидія Росії вступу в НАТО східноєвропейських держав, особливо членства України в НАТО, була оцінною реакцією Заходу. Розширюючи НАТО на схід, Альянс зіткнувся з критичним завданням забезпечити виживання України, яка була балансуєчим фактором у європейській архітектурі безпеки. Тому розширення НАТО на схід у період після холодної війни могло бути можливим лише за умови, що Україна залишилася як незалежна держава, яка не контролювалася Росією, навіть якщо вона не була інтегрована із Заходом. Незалежна Україна, яка отримує фінансову допомогу Заходу, слугувала б мостом між Європою та Євразією та захищала східні кордони центрально-східних європейських держав, інакше могло виникнути нове біполярне протистояння між Росією та Заходом [46].

Відносини України з НАТО, які почали поглиблюватися з 1997 року, представляли набагато складніші та багатогранніші геополітичні проблеми України. Крім того, це впливало з внутрішньополітичних і зовнішньополітичних уподобань. Після проголошення незалежності в серпні

1991 року український уряд більше зосереджувався на розбудові держави та нації та успадкував питання безпеки України, а не економічні та політичні реформи, яких потребувало українське суспільство. Між 1991 та 1994 роками головна проблема України мала створити міжнародне середовище, в якому Україна могла б визначити власні національні інтереси та встановити незалежні відносини з іншими державами, а отже, забезпечити визнання суверенних прав України [48].

Україна проголосила свої суверенні права в Декларації про державний суверенітет України в 1990 році, ще до розпаду Радянського Союзу. Згідно з цим документом, Україна має право на самовизначення в існуючих кордонах із можливістю здійснювати міжнародні відносини на основі принципу рівноправності. Згідно зі своїм наміром стати постійною нейтральною державою, Україна не братиме участі у військових блоках і дотримуватиметься принципу без'ядерності. Акт проголошення незалежності України, прийнятий Верховною Радою України в 1991 році, схвалив Декларацію про державний суверенітет України. Акт проголошення незалежності, який посиляється на тисячолітню державну традицію України, проголошував неподільність і непорушність українських кордонів і чинність законів відповідно до права на самовизначення. Хоча обидва документи наголошували на суверенних правах України, Україна «міжнародний суверенітет» продовжував ставитися під сумнів європейськими державами через проблеми, успадковані від Радянського Союзу. Навіть після проголошення незалежності України багато європейських держав розглядали статус України як тимчасові й незавершені на основі цих проблем і перші роки українська зовнішня політика, що спрямована на утвердження своїх суверенних прав у міжнародному середовищі. Як зазначено в Декларації про державний суверенітет, роззброєння та ліквідація в успадковані ядерні активи Радянського Союзу становили лише частину цих проблем. Проблема роззброєння була вирішена, коли Україна підписала Лісабонський протокол у 1992 році приєдналися до СНО-1 і підписали Будапештський меморандум у 1994 році про приєднання до ДНЯЗ. Тим не

менш, Криза української національної ідентичності, породжена відносинами України з Росією, призвела до піддаванню сумніву український суверенітет іншими державами та відстоювати власний суверенітет України права, протягом перших років незалежності. Головною причиною для Кравчука була відсутність сучасної національності адміністрація схиляється до політики розбудови нації. Замість сучасного сенсу укр. нації, було багато домодерних ідентичностей під впливом царської та радянської епохи політика ідентичності, мала двонаціональні та сильні регіональні відмінності та частково сформована використання мови людьми [47].

Після скасування ядерного статусу України шляхом приєднання до Договору СНО-1 та ДНЯЗ ключовим питанням, яке могло поставити під сумнів суверенітет України, залишався статус Криму, який був українською територією з моменту пожертвування ним Хрущовим у 1954 році. Росія претендує на Чорний Морський флот і права на базування флоту в Севастополі можуть перешкодити Росії визнати українські кордони і поставити в не вигідне становище претензій України на суверенітет. За цих обставин єдиним способом забезпечити визнання Росією суверенітету України над Кримом було забезпечити визнання Україною володіння Росією частиною Чорноморського флоту та його прав на базування в Севастополі, що означало серйозну політичну дилему для українського уряду. Невизнання права базування Чорноморського флоту Росії в Криму може призвести до втрати авторитету України в Криму, однак його визнання легітимізує російську військову присутність на українській території та може призвести до геополітичної катастрофи, якщо можливої напруги з Росією. З українського боку ця дилема сприяла зміцненню відносин України з НАТО, прораховуючи проблеми безпеки, крім міркувань ідентичності. Зважаючи на жорстку реакцію Росії у процесі вирішення питання Чорноморського флоту, Україна, яка є першим членом СНД приєдналась до програми ПЗМ, здійснила різкий зовнішньополітичний маневр, не беручи участі в економічній і військовій інтеграції в рамках СНД і не висловлюючи бажання вступати в НАТО на

умовах нейтралітету принцип. У цьому сенсі нейтралітет надав Україні простір для налагодження відносин з НАТО без перспективи членства та водночас запобіг подальшій інтеграції України з домінуючим Росією СНД. Поділ Чорноморського флоту та оренда портових потужностей у Севастополі для російської частини флоту на двадцять років відкрив би нову сторінку у відносинах України з НАТО. Ця ситуація також може створити проблеми для України, оскільки російська військова присутність у регіоні була офіційно визнана Україною. У середовищі, де державотворення, зовнішньополітичні уподобання переплітаються, європейський вибір України знайшов своє вираження в українській зовнішній політиці як співробітництво з НАТО. Під впливом проблем ідентичності розвиватися відносини з НАТО головним чином мали на меті зробити прозахідний вплив на українську ідентичність, але бракувало щодо членських прагнень. У позиції США Україна розглядала партнерство з НАТО як перший крок до інтеграції з європейськими структурами з середини 90-х років. Зрештою, окрім запланованого впливу на українську ідентичність, партнерство з НАТО міг підтримати Україну в управлінні пострадянським переходом у прозахідних рамках вирішити основні проблеми безпеки, які можуть виникнути внаслідок консолідації режиму в Росії. Як одна з цих проблем безпеки, Крим був однією з основних перешкод для інтеграції України в НАТО з російською військовою присутністю та її етнічними росіянами. Російська сторона, яка розраховувала, що європейський вибір України – саме інтеграція в НАТО призведе до припинення російської військової присутності в Чорному морі антиросійські настрої серед українців і росіян країни й продовжувались щодо зовнішньої політики України на рахунок енергетичних питань, економічних відносин та ідентичності час від часу [47].

Однак інтеграція до НАТО призвела до постійного виклику статус Криму Росією. У цьому плані слабким місцем був статус Криму для геополітичної орієнтації України, оскільки це заважає Україні інтегруватися із Заходом щоб сприяти розбудові української нації, створює безперервний російський тиск у політичній, військовій та економічній сферах. Стратегія України полягає у

тому, щоб позбутися російської геополітики та її інтеграції до НАТО, щоб просувати українську ідентичність на основі проблеми між Росією та Україною.

3.2. Стратегія відкритого стримування агресора

Російсько-українська війна почалася у 2014 році після анексії Росією Криму та подальшої агресії на Донбасі. Це стало переломним моментом у європейській безпеці, позначивши першу збройну агресію однієї держави проти іншої на континенті з часів Другої світової війни. Порушуючи міжнародне право, Росія використала гібридні методи війни, включаючи підтримку сепаратистських рухів, дезінформацію та кібернапади. Конфлікт поступово еволюціонував у широкомасштабну війну, кульмінацією якої стало повномасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року. Росія оголосила про «денацифікацію» та «демілітаризацію» України, проте фактичними цілями стали знищення української державності, встановлення контролюваного Кремлем уряду та розширення сфери впливу Росії на пострадянському просторі. Такий підхід є продовженням ідеології російського реваншизму, яка спирається на відновлення статусу Росії як глобальної сили, здатної протистояти НАТО і Заходу [47].

Україна, попри несприятливі умови, швидко мобілізувала свої сили. Уряд оголосив воєнний стан, провів загальну мобілізацію та отримав підтримку від союзників. Збройні сили України (ЗСУ) продемонстрували надзвичайну ефективність, використовуючи сучасні стратегії та озброєння, надане західними країнами. Російсько-українська війна стала випробуванням для НАТО як основного оборонного альянсу Заходу. До 2022 року Альянс зосереджувався на стримуванні Росії через санкції та допомогу Україні, проте після повномасштабного вторгнення роль НАТО значно зросла. Основні заходи включають: Посилення оборони східного флангу (збільшення військової присутності в Польщі, країнах Балтії та Румунії), координацію постачання військової допомоги Україні та консолідацію політичної підтримки серед

членів НАТО [48].

Конфлікт вплинув на безпеку, економіку та енергетичну стабільність у всьому світі. Війна створила гуманітарну кризу з мільйонами біженців, призвела до глобального зростання цін на енергоносії, спровокувала перебудову міжнародного порядку, включаючи ізоляцію Росії та зміцнення трансатлантичних зв'язків. Контекст війни демонструє, що це не лише регіональний конфлікт, а й частина ширшого протистояння між демократичним Заходом і авторитарною Росією. НАТО виступає ключовим гравцем у стримуванні Росії, що вимагає нових стратегій та зміцнення єдності Альянсу.

З моменту початку війни НАТО визначило три ключові цілі:

1. Гарантія територіальної цілісності України

НАТО прагне підтримати Україну у збереженні її суверенітету, незалежності та територіальної цілісності в міжнародно визнаних кордонах. Це включає військову, фінансову та політичну допомогу.

2. Стимування російської агресії

Альянс концентрується на недопущенні поширення війни за межі України, посилюючи свої оборонні можливості та демонструючи готовність відповісти на будь-які провокації з боку Росії.

3. Збереження єдності серед союзників

Російська війна спрямована не лише проти України, але й на розкол західного світу. НАТО має підтримувати внутрішню єдність, яка є фундаментом для ефективної колективної безпеки.

2.2 Короткострокові стратегії НАТО

1. Військова підтримка України

- **Озброєння та техніка:** Надання сучасних систем ППО, артилерії, бронетехніки, безпілотників.
- **Тренування військових:** Організація програм навчання для ЗСУ в країнах НАТО.
- **Розвідка та координація:** Обмін розвідувальними даними для підвищення ефективності українських операцій.

2. Розширення військової присутності на східному фланзі

- Розгортання додаткових батальйонів у Польщі, країнах Балтії, Румунії та Болгарії.
- Створення логістичних хабів для швидкого перекидання військ у разі ескалації.

3. Дипломатична підтримка України

- Лобіювання інтересів України в міжнародних організаціях.
- Підтримка санкційної політики проти Росії.
- Активізація контактів з іншими державами для розширення коаліції проти агресії РФ.

2.3 Довгострокові стратегії НАТО

1. Зміцнення оборони Альянсу

- **Розробка нової стратегічної концепції:** Зміна пріоритетів НАТО на посилення оборони проти Росії.
- **Інвестиції в сучасні технології:** Штучний інтелект, кібербезпека, гіперзвукові системи.
- **Покращення колективної оборони:** Перехід від реактивного до проактивного підходу у стримуванні.

2. Підтримка партнерів НАТО

- Розширення співпраці з Україною, Грузією та Молдовою.
- Надання Україні перспективи членства шляхом реалізації Плану дій щодо членства (MAP).
- Залучення нових союзників, таких як Фінляндія та Швеція.

3. Енергетична безпека

- Зменшення залежності від російських енергоносіїв серед союзників.
- Створення стратегічних запасів газу та нафти.
- Інвестиції в зелену енергетику, щоб позбавити Росію важелів впливу.

2.4 Гібридні стратегії

1. Кібербезпека

- Удосконалення захисту від кібернападів, які Росія активно

використовує проти членів НАТО.

- Створення кіберпідрозділів швидкого реагування.

2. Інформаційна війна

- Боротьба з російською дезінформацією через інформаційні кампанії.
- Підтримка незалежних медіа та журналістів в Україні та країнах НАТО.

3. Економічний тиск

- Продовження санкцій, які руйнують російську економіку.
- Робота над глобальною ізоляцією Росії в торгівлі, фінансах та технологіях.

Цілі та стратегії НАТО в російсько-українській війні зосереджені на підтримці України, стримуванні Росії та збереженні єдності всередині Альянсу. Реалізація цих заходів вимагає постійної координації між членами НАТО та адаптації до нових викликів, які створює російська агресія. НАТО відіграє ключову роль у забезпеченні глобальної стабільності та захисті демократичних цінностей [49].

20 лютого 2014 року сталися трагічні події, що ознаменували початок агресії Росії проти України. Наближення вогнища конфлікту до східних кордонів НАТО вимагало негайних змін у структурі євроатлантичної системи безпеки. Порушення миру і стабільності в регіоні через гібридні дії Росії проти України поставили перед Альянсом завдання відновлення його головної оборонної функції. У цих умовах РФ отримала статус основного супротивника НАТО. Зростання напруги у відносинах США і Росії стало наслідком агресії Росії поблизу східних кордонів Північноатлантичного Альянсу. Відсутність довіри у питаннях європейської безпеки призвела до остаточного розриву співпраці. Кремль став сприймати НАТО через домінуючу роль Сполучених Штатів у процесах ухвалення рішень. Агресивні дії Росії стали каталізатором для розробки стратегії стримування і протидії загрозі повномасштабної війни в Європі. Необхідність кардинальних змін у протидії російській загрозі була поставлена на саміт в Уельсі в 2014 році. Стало очевидним, що агресора

потрібно стримувати одночасно у кількох напрямках. Тому були розроблені нові стратегії і концепції безпеки, зокрема у міжнародному праві та на оперативно-тактичному рівні [47].

Позиція всіх союзників щодо підтримки України була єдиною і твердою. Всі підтримали суверенітет і територіальну цілісність України, засудивши незаконну анексію Криму та визнання Кремлем самопроголошених "Донецької та Луганської народних республік" у лютому 2020 року. Це було визначено як порушення міжнародних правових норм, а повномасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року стало серйозною загрозою не тільки для України, а й для Європи в цілому. Після анексії Криму в 2014 році Альянс припинив всі цивільні та військові контакти з Росією. У 2022 році, у відповідь на вторгнення Росії в Україну, були введені санкції проти агресора з метою припинення військових дій та виведення російських військ з України. У цей період в межах Комісії Україна-НАТО (КУН) проводяться регулярні консультації і засідання. З 2014 року, після анексії Криму, НАТО надає Україні політичну та практичну підтримку, яка була закріплена на Варшавському саміті 2016 року у вигляді Комплексного пакету допомоги (КПД). Це включає постачання нелетальних озброєнь, гуманітарної допомоги та фінансування. Україна також отримує допомогу для мільйонів біженців, які були змушені покинути свої домівки. Північноатлантичний Альянс надає Україні багатогранну підтримку в боротьбі за суверенітет і територіальну цілісність, хоча вступ України в НАТО залишається неможливим до завершення війни. Альянс не вводитиме свої війська в Україну, оскільки це може спричинити ескалацію конфлікту. Проте допомога Україні продовжуватиметься через постачання зброї, навчання військових і обмін розвідданими [49].

В умовах загрози повномасштабної війни на європейському континенті важливою стала активізація НАТО в регіоні, що дозволило США повернутися на позицію лідера в Альянсі та основного гаранта безпеки в Європі. Співпраця між Альянсом і Кремлем була повністю припинена. НАТО активно нарощувало свою військову присутність на східних кордонах. На Варшавському саміті 2016

року було прийнято рішення про розміщення чотирьох підрозділів об'єднаних збройних сил Альянсу в країнах Балтії та Польщі, а також про боротьбу з гібридними загрозами та кібербезпекою. Одним із важливих рішень для України стало інтенсифікація співпраці між Брюсселем та Києвом, а також надання допомоги Україні. Проте на саміті виникли певні внутрішні проблеми в Альянсі, пов'язані з розподілом витрат і питаннями розширення Альянсу, що призвело до посилення напруженості всередині організації. Ситуація покращилася після виборів у США 2020 року, і останній Брюссельський саміт 2021 року акцентував увагу на посиленні трансатлантичних зв'язків і конструктивному діалозі. Тим часом, стрімкий розвиток Китаю, його військовий та ядерний потенціал створюють нові виклики для Альянсу, зокрема в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Проте союзники готові до співпраці з Китаєм в тих питаннях, що стосуються кліматичних змін. На фоні наростаючої загрози з боку Росії країни Балто-Чорноморського регіону започаткували нові формати співпраці, зокрема ініціативу Бухарест-9, яка закликає до збільшення військової присутності США як гаранта безпеки. Процеси трансформації НАТО, що почалися після падіння Радянського Союзу, були успішними завдяки посиленню співпраці з країнами Східної Європи та вирішенню етнічно-релігійних конфліктів на Балканах. Проте внутрішні проблеми Альянсу, пов'язані з його розширенням на схід і виникненням тимчасових коаліцій, ускладнили подальше формування політики НАТО. Адміністративна структура НАТО є дуже складною і багаторівневою, що значно ускладнює процес застосування 5-ї статті Вашингтонського договору в разі нападу на одного з союзників. Важко досягти єдиної оцінки безпекової ситуації через різне сприйняття загроз країнами-членами Альянсу, оскільки вони мають різне географічне положення, ресурси для самозахисту та можливість вступати в тимчасові коаліції. Це розбіжності стали особливо очевидними під час обговорення розширення НАТО на Балкани та можливого вступу України. Проти надання Україні Плану дій щодо членства (ПДЧ) виступали Франція, яка є активним лобістом європейської безпеки, та Німеччина, орієнтована на

економічні зв'язки з Росією. Розбіжності між США та європейськими партнерами також виникли щодо загроз з боку Ірану та політики НАТО щодо Китаю [51].

Трансформація місії НАТО створила нові регіональні загрози, такі як боротьба з міжнародним тероризмом, гібридними загрозами та кібератаками, що призвело до розширення географії місій НАТО в Азії та Африці. Однією з наймасштабніших операцій під егідою НАТО була миротворча місія в Афганістані, яка тривала понад 20 років і коштувала США 2,26 трильйона доларів. Завершення Холодної війни призвело до перетворення військового блоку НАТО на політичну коаліцію, яка зосереджена на питаннях безпеки. Однак виникнення нових центрів сили, які намагаються змінити світовий баланс, зробило необхідним зміцнення військових аспектів Альянсу. На саміті у Уельсі 2014 року було прийнято рішення збільшити витрати на оборону до 2% від національного ВВП. Однак деякі союзники, зокрема Туреччина, дозволяють собі діяти всупереч принципам НАТО. Наприклад, придбання Російських ЗРК С-400 викликало обурення серед інших членів Альянсу. Процес прийняття спільних рішень у НАТО може бути повільним через необхідність знаходити компроміси, що дозволяє окремим країнам блокувати важливі рішення. Так, Угорщина з 2017 року блокує роботу Комісії Україна-НАТО, а Туреччина наклала вето на партнерство Альянсу з Австрією. Попри гарантії безпеки, надані Вашингтонським договором, конфлікти між державами-членами НАТО, як, наприклад, греко-турецький конфлікт 2020 року, є серйозною проблемою. З 2014 року відносини між Росією та НАТО значно погіршилися, і з'явилася глибока недовіра між сторонами щодо питань безпеки, зокрема через розміщення ракет і приєднання нових країн до Альянсу. Росія розглядає НАТО як організацію, в якій США мають визначальний вплив [52].

Агресивна політика Росії змусила НАТО розробити комплекс заходів стримування, особливо після анексії Криму та підтримки сепаратистів на сході України. На саміті у Варшаві в 2016 році було прийнято рішення посилити східний фланг НАТО, зокрема шляхом розміщення багатонаціональних

батальйонів у Польщі та країнах Балтії. Росія вважає ці кроки порушенням принципу рівної безпеки. На Лондонському саміті в 2019 році союзники підтвердили загрозу з боку Росії і узгодили заходи щодо захисту країн Східної Європи. Однак внутрішні розбіжності серед союзників, зокрема між США, Францією та Туреччиною, щодо функціонування НАТО залишаються проблемою. Саміт 2021 року підтвердив важливість зміцнення трансатлантичних зв'язків і вироблення загальної стратегії щодо нових загроз, зокрема з боку Китаю та Росії. Загалом, на порядку денному НАТО стоять питання зміцнення обороноздатності, боротьби з кіберзагрозами, розвитку нових механізмів реагування та посилення співпраці з країнами-партнерами. Проте внутрішні розбіжності залишаються серйозним викликом для Альянсу, який намагається балансувати між колективною безпекою та індивідуальними інтересами членів. Щодо України, останній саміт підтвердив важливість набутого у 2020 році статусу партнера з розширеними можливостями, що сприяє інтенсифікації військово-політичної співпраці з НАТО. У контексті загострення протистояння між Росією та країнами-членами Альянсу, зокрема через скупчення російських військ на кордоні з Україною та напруження на лінії зіткнення в Донбасі у квітні-травні 2021 року, риторика вищого військово-політичного керівництва РФ стала більш різкою, особливо щодо реакції НАТО на ці події. Так, напередодні саміту президентів РФ та США 16 червня 2021 року в Женеві, Володимир Путін вкотре заявив, що вступ України до НАТО стане для Росії «червоною лінією», на перетин якої Москва змушена буде реагувати. У Стратегії національної безпеки РФ від 2 липня 2021 року зазначено, що «спроби воєнного тиску на Росію, її союзників і партнерів, нарощування військової інфраструктури НАТО поблизу російських кордонів, а також відпрацювання застосування великих військових формувань і ядерної зброї проти РФ збільшують воєнні загрози» [50].

Зараз у НАТО дедалі більше усвідомлюють зростання викликів і загроз з боку Росії для країн Балтії, Північної Європи та Чорноморського регіону. У довгостроковій перспективі РФ прагне контролювати не лише Азовське, а й

Чорне море, продовжуючи політику буферизації свого політичного простору та залучення країн Балто-Чорноморського простору до своєї орбіти впливу. Провокації РФ на кордонах Альянсу, в морському та повітряному просторах, зокрема поблизу країн Балтії, не припиняються. У відповідь на посилення військової присутності Росії на східних кордонах НАТО, країни, що формують східний фланг Альянсу, намагаються знайти відповіді на ці загрози, створюючи нові формати співпраці. Важливо зазначити ініціативу «Бухарест 9» («Бухарестська дев'ятка», Б-9) — напівформальну платформу для координації дій дев'яти держав-членів НАТО з Балто-Чорноморського регіону. Створена у 2015 році за ініціативою президентів Румунії та Польщі, Б-9 є важливим інструментом для узгодження позицій щодо оборони та безпеки. Країни Б-9 мають спільну позицію щодо деструктивних дій Росії в регіоні, підтримують ідею збільшення оборонних витрат держав-членів НАТО та політику «відкритих дверей» Альянсу, зокрема розширення НАТО відповідно до статті 10 Вашингтонського договору. Учасники Б-9 є стабільними прихильниками євроатлантичної інтеграції України та Грузії, поглиблення співпраці з Молдовою [51].

Водночас, у довгостроковій перспективі ризик розмивання єдності євроатлантичної спільноти, зокрема через позиції деяких країн «старої Європи», може підвищити вразливість Альянсу. Держави Балтії, Польща та Румунія, традиційно орієнтовані на трансатлантичне союзництво в межах НАТО, зацікавлені у посиленні військової присутності США, яких вони сприймають як беззаперечну гарантію своєї безпеки у відповідь на російську загрозу. Визначальним фактором співпраці НАТО та ЄС є спільний склад учасників: з 30 членів НАТО 22 країни є також членами ЄС, що забезпечує спільність цінностей та близькість у сприйнятті зовнішніх загроз. НАТО з моменту свого створення стало єдиною структурою, яка забезпечує стримування ймовірного агресора, що знижує потенціал внутрішніх конфліктів в об'єднаній Європі, дозволяючи спрямовувати ресурси на розвиток економічної, соціальної та політичної інтеграції. Проте ці процеси також

позначилися на оборонних можливостях окремих європейських країн, звівши до мінімуму їхній військовий і безпековий потенціал. Рішення ЄС розвивати власні оборонні можливості поставило питання про політичні та стратегічні принципи співпраці з НАТО. Європейська політика безпеки та оборони (ЄПБО) та пізніші ініціативи, спрямовані на миротворчість і стабільність, не вирішили основного завдання — забезпечення безпеки та оборони своїх членів, що залишилося в компетенції НАТО. Правовою основою стратегічної співпраці між НАТО і ЄС є угода «Берлін плюс» 2003 року, яка дозволяє використовувати ресурси НАТО для операцій із врегулювання криз. Однак взаємодія між двома організаціями не призвела до створення стратегічної концепції їхніх відносин [53].

З розвитком оборонних можливостей Євросоюзу, у відносинах між ЄС і НАТО почали з'являтися ознаки конкуренції, зокрема в питаннях кризового врегулювання. Європейські лідери сприймають НАТО як інструмент військово-політичного впливу США, тоді як американці критикують ЄС за небажання витратитися на власну безпеку, покладаючись на США. У відповідь на економічну кризу, політику адміністрації Трампа, а також Брекзит, в ЄС з'явилася низка ініціатив для посилення оборонного потенціалу без участі НАТО, зокрема Гентська ініціатива (2010 р.), програма PESCO (2017 р.), Європейська ініціатива з інтервенції (2018 р.). Однак ці ініціативи досі мають скромні результати, і їх паралельне функціонування часто призводить до конкуренції і дублювання. ЄС намагається досягти більшої синергії в сфері колективної безпеки, але наразі його потенціалу недостатньо для ефективної реалізації оборонних проєктів. Держави Балтії, Польща і Румунія, які традиційно орієнтуються на НАТО, з обережністю ставляться до ініціатив стратегічної автономії Європи. Проте агресія Росії проти України продемонструвала, що ЄС має дієві інструменти впливу, які доповнюють оборонні можливості НАТО. Варто зазначити наступні найбільш дієві стратегії стримування агресора:

1. Військове стримування

НАТО збільшує свою військову присутність у країнах, які межують з Росією та Україною: Польща, країни Балтії, Румунія та Болгарія. Основні заходи складають розгортання багатонаціональних батальйонів та бойових груп, створення логістичних баз і складів озброєння для швидкої мобілізації сил та розміщення систем протиповітряної оборони (ППО) і протиракетної оборони (ПРО). Серед військової підтримки України можна зазначити надання сучасних озброєнь: артилерійських систем, танків, дронів, систем ППО; підготовка українських військових у центрах НАТО та надання розвідувальних даних для оперативного реагування ЗСУ. Також НАТО намагається вдосконалити сили швидкого реагування шляхом розширення складу Сил реагування НАТО (NRF) та їх оснащення та організації регулярних навчань для підвищення боєздатності в умовах сучасних викликів. Варто виділити наступне:

1. Посилення східного флангу НАТО

- Розміщення додаткових військових контингентів у Польщі, країнах Балтії та Чорноморському регіоні.
- Постачання сучасних систем ППО та ПРО.

2. Підтримка України

- Військові тренування для ЗСУ.
- Постачання озброєння та розвідданих.
- Забезпечення боєприпасами і модернізованою технікою.

3. Створення сил швидкого реагування

- Розширення складу та функцій сил реагування НАТО (NRF).
- Вдосконалення механізмів мобілізації та логістики.

2. Економічний тиск

Включає в себе санкції проти Росії, а саме **фінансові санкції**: замороження активів російських банків, відключення від SWIFT, **енергетичні санкції**: поступова відмова від російських нафти та газу та **технологічні санкції**: обмеження доступу до високих технологій, включаючи мікросіпи.

Нато також займається підтримкою України, особливо фінансова допомога Україні для стабілізації економіки та збільшення інвестицій у відновлення зруйнованої інфраструктури. Також на даний момент настала енергетична незалежність НАТО від Росії внаслідок інвестиції в альтернативні джерела енергії, розвиток інфраструктури для постачання скрапленого газу (LNG). Підтримка жорстких санкцій у енергетичній, фінансовій та технологічній сферах й запровадження вторинних санкцій для держав і компаній, що співпрацюють із РФ. НАТО також зміцнює енергетичну незалежності Європи введенням інвестиції в інфраструктуру LNG, відмову від російських енергоносіїв та розвиток відновлюваної енергетики. Також допомога Україні особливо фінансова для стабілізації економіки та підтримка реконструкції зруйнованої інфраструктури [55].

4. Дипломатичне стримування

Включає в себе єдність серед союзників у підтримці спільної позиції серед країн-членів НАТО щодо засудження російської агресії та постійні зустрічі на високому рівні для координації стратегій. Також ізоляція Росії, тобто виключення Росії з міжнародних організацій, наприклад, Ради Європи та блокування дипломатичних ініціатив Росії в ООН та інших міжнародних форумах. Починається розширення партнерства НАТО за рахунок зміцнення зв'язків із партнерами: Україною, Швецією, Фінляндією, Грузією та надання Україні чіткої перспективи членства через План дій щодо членства (MAP).

1. Консолідація партнерів

- Посилення взаємодії між країнами НАТО та партнерами (Швеція, Фінляндія, Австралія).
- Співпраця з Україною на рівні Плану дій щодо членства (MAP).

2. Ізоляція Росії на міжнародній арені

- Виключення Росії з міжнародних організацій, де це можливо.
- Інформаційна кампанія для розкриття злочинів РФ.

3. Підтримка демократичних цінностей

- Захист прав людини.

- Протидія російському авторитарному впливу на сусідні країни.

4. Інформація та кібербезпека

Відбувається протидія дезінформації за рахунок створення медійних платформ для розвінчання російських пропагандистських наративів та поширення правдивої інформації про війну через міжнародні ЗМІ. Також зміцнення кібербезпеки за допомогою захисту критичної інфраструктури держав НАТО від російських кібератак, співпраці між членами НАТО у сфері обміну кіберзнаннями та проведення кібернавчань для удосконалення захисту. Також колосальна підтримка України в інформаційній війні та надання технічних ресурсів українським медіа для боротьби з дезінформацією і здійснення навчання журналістів та громадських активістів,

1. Протидія дезінформації

- Розвиток платформ для боротьби з пропагандою.
- Поширення правдивої інформації про хід війни.

2. Зміцнення кіберзахисту

- Захист критичної інфраструктури НАТО.
- Координація між державами-членами у сфері кібербезпеки.

3. Підтримка інформаційного фронту України

- Навчання та технічна підтримка для українських медіа.
- Вплив на громадську думку в ЄС і США [53].

5. Політика довгострокового стримування

Здійснення реформа НАТО, тобто адаптація стратегічної концепції Альянсу до нових викликів, включаючи загрозу з боку Росії та Китаю і залучення нових членів, таких як Фінляндія та Швеція. Запровадження інвестиції в оборонні технології, розробка інноваційних військових технологій, зокрема гіперзвукової зброї, безпілотних систем та штучного інтелекту та підтримка дослідницьких програм у галузі оборони. Починається також розвиток інтеграція України у євроатлантичний простір під час підготовка України до членства в НАТО через реалізацію стандартів Альянсу та політична, економічна та військова підтримка як елементи довгострокової стратегії.

1. Реформа НАТО

- Розширення членства (Фінляндія, Швеція).
- Адаптація стратегічної концепції до нових викликів.

2. Стратегія "розумної оборони"

- Інвестиції в технології майбутнього (дрони, ШІ).
- Скорочення залежності від застарілих систем озброєння.

3. Підтримка України як форпосту демократії

- Членство України в НАТО як довгострокова ціль.
- Інтеграція України в євроатлантичну спільноту.

Ці заходи є ключовими компонентами стримування агресії Росії, підтримки України та збереження стабільності в Європі. Усі елементи взаємопов'язані та вимагають комплексного підходу для ефективної реалізації. Підтверджують важливості єдності серед членів НАТО та закликають до посилення міжнародного тиску на Росію та на необхідності підтримки України як важливого партнера у забезпеченні глобальної безпеки [54].

3.3 Глобальні проблеми сучасності та участь НАТО у їх розв'язанні

Сучасний світ стикається з численними глобальними проблемами, які потребують колективних зусиль для їх вирішення. До таких проблем належать тероризм, зміни клімату, регіональні конфлікти, кіберзагрози, пандемії та розповсюдження зброї масового ураження. Організація Північноатлантичного договору (НАТО), створена як військовий альянс для забезпечення колективної безпеки, за останні десятиліття трансформувалася у структуру, яка бере активну участь у вирішенні цих викликів. Ми розглянемо ключові глобальні проблеми сучасності та проаналізуємо роль НАТО у їх вирішенні [55].

- Тероризм залишається однією з найсерйозніших загроз глобальній безпеці. Він набув транснаціонального характеру, що ускладнює боротьбу з ним. Зокрема, терористичні угруповання, такі як «Ісламська держава» (ІДІЛ) та «Аль-Каїда», мають глобальні мережі, які

впливають на стабільність не лише у регіональних, а й у міжнародних масштабах.

- Кіберпростір став новим полем битви. Кібернапади можуть порушити роботу ключових державних інституцій, критичної інфраструктури та фінансових систем. Уряди, організації та приватні особи дедалі частіше стають мішенню хакерів.
- Регіональні конфлікти, такі як війна в Україні, сирійський конфлікт і нестабільність на Балканах, створюють загрозу глобальному миру. Вони спричиняють гуманітарні кризи, масову міграцію та політичну нестабільність.
- Кліматичні зміни, такі як підвищення рівня моря, екстремальні погодні явища та посухи, створюють нові виклики для безпеки. Вони призводять до дефіциту ресурсів, соціальних конфліктів і змушують мільйони людей покидати свої домівки.
- Поширення ядерної, хімічної та біологічної зброї створює серйозну загрозу глобальному миру. Режими нерозповсюдження, такі як Договір про нерозповсюдження ядерної зброї, стикаються з труднощами в забезпеченні контролю над потенційними агресорами.
- Пандемія COVID-19 продемонструвала, наскільки вразливими є сучасні суспільства перед глобальними епідеміями. Крім того, існує загроза використання біологічної зброї у військових чи терористичних цілях.
- Масові міграційні потоки, викликані війнами, бідністю та змінами клімату, створюють соціальну напругу у країнах-реципієнтах та викликають політичні суперечки [56].

НАТО відіграє важливу роль у боротьбі з тероризмом. Її зусилля включають:

- **Місії та операції.** Альянс проводив операції в Афганістані у рамках Міжнародних сил сприяння безпеці (ISAF), щоб усунути загрозу терористів та запобігти використанню країни як бази для нападів на інші

держави.

- **Інформаційний обмін.** НАТО забезпечує обмін розвідувальними даними між країнами-членами, що сприяє швидкому реагуванню на терористичні загрози.
- **Навчання та підготовка.** Альянс надає технічну допомогу та проводить тренування для країн-партнерів у боротьбі з терористичними угрупованнями.

НАТО активно інвестує у зміцнення своєї кібербезпеки:

- **Центри передового досвіду.** Наприклад, Центр передового досвіду з кібероборони у Таллінні допомагає країнам-членам розробляти стратегії захисту від кібернападів.
- **Колективна оборона у кіберпросторі.** У 2016 році кіберпростір було офіційно визнано операційною сферою НАТО, поряд із сушею, морем та повітрям.
- **Спільні навчання.** Альянс проводить регулярні кібернавчання для підвищення готовності держав-членів до потенційних атак.

НАТО бере активну участь у запобіганні та врегулюванні конфліктів:

- **Балкани.** У 1990-х роках альянс проводив операції в Боснії і Герцеговині та Косово для стабілізації регіону.
- **Україна.** З початком війни в Україні НАТО надає значну підтримку у вигляді постачання озброєнь, навчання українських військових та посилення оборони східного флангу.
- **Сирія та Ірак.** Альянс брав участь у боротьбі з ІДІЛ, проводячи розвідувальні операції та надаючи допомогу союзникам у регіоні.

Хоча НАТО не є екологічною організацією, вона визнає вплив кліматичних змін на безпеку:

- **Аналіз ризиків.** Альянс аналізує, як зміни клімату впливають на військові операції та глобальну стабільність.
- **Енергетична ефективність.** НАТО сприяє використанню енергозберігаючих технологій у військовій сфері.

- **Регіональні ініціативи.** Альянс співпрацює з країнами-членами у питаннях запобігання конфліктам, пов'язаним із ресурсами [55].

НАТО сприяє нерозповсюдженню ядерної зброї:

- **Договірні рамки.** Альянс підтримує режими контролю за озброєннями, такі як Договір про нерозповсюдження ядерної зброї.
- **Ракетна оборона.** НАТО розвиває системи протиракетної оборони для захисту від потенційних загроз.

Пандемія COVID-19 показала необхідність спільної реакції на глобальні загрози:

- **Медична допомога.** НАТО забезпечує логістичну підтримку, розгортає польові шпитали та транспортує медичне обладнання.
- **Спільні навчання.** Альянс організовує тренування для покращення готовності до біологічних загроз.

НАТО підтримує зусилля з управління міграційними потоками:

- **Середземноморський регіон.** Альянс проводить операції у Середземному морі для боротьби з нелегальною міграцією та контрабандою.
- **Гуманітарна допомога.** НАТО допомагає країнам-членам і партнерам у прийнятті біженців.

НАТО, як багатостороння організація, адаптується до нових викликів сучасності. Її діяльність охоплює не лише військову сферу, а й широкий спектр глобальних проблем, від тероризму до кліматичних змін. Участь НАТО у вирішенні цих питань підкреслює важливість міжнародного співробітництва для забезпечення стабільності та безпеки. Альянс довів свою ефективність у боротьбі з тероризмом, кіберзагрозами, а також у підтримці регіональної безпеки. Разом із тим, вирішення глобальних проблем потребує подальшої модернізації його підходів і зміцнення партнерств з іншими міжнародними організаціями [56].

Глобальні проблеми мають кілька ключових характеристик, серед яких — їх всепоглинаючий планетарний масштаб. Це означає, що вони торкаються

інтересів кожної країни, нації чи людини. Ці проблеми загрожують існуванню людства, тому їх вирішення потребує спільних зусиль усіх народів світу. Світові війни, регіональні збройні конфлікти та терористичні акти створюють серйозні загрози, оскільки їх наслідки — це величезні втрати як людських, так і матеріальних ресурсів. Багато конфліктів мають національні або релігійні причини, що призводить до застою в розвитку країн, мільйонів біженців, голоду та злиднів. Міжнародний тероризм, часто пов'язаний із регіональними конфліктами, є ще однією великою проблемою, де терористи застосовують крайні методи, такі як захоплення заручників, напади на літаки та інші місця з великим скупченням людей. Ці проблеми потребують нових рішень і підходів, а також активної міжнародної співпраці, в якій важливу роль відіграє Північноатлантичний Альянс, що є важливою силою в боротьбі за мир і стабільність [54].

Міжнародний тероризм — одна з найсерйозніших глобальних загроз, адже він не має меж і може вразити будь-яку країну, навіть наймогутнішу. Терористи часто використовують міжнародні кордони, отримують фінансову підтримку від злочинних груп, які займаються контрабандою зброї, наркотиками та навіть людьми. Після терактів 11 вересня 2001 року, коли організація Аль-Каїда влаштувала масштабний напад, НАТО скористався положенням статті 5 Вашингтонського договору, що розглядає напад на одну країну як напад на всі країни-члени Альянсу. НАТО активно бореться з цією загрозою через військові операції і політичні консультації, адже Альянс є військово-політичною організацією. Людство вже давно прагне миру, однак зазвичай цей шлях веде до збройних конфліктів і війн, які з кожним разом стають більш жорстокими. Сучасні технології дозволяють знищити великі міста або навіть регіони, і причинами нових конфліктів стають релігійні, ідеологічні та соціальні протиріччя, а також етнічні проблеми. Міграційні процеси, екологічні питання, боротьба за ресурси та території стають новими загрозами для миру і стабільності в світі, що може призвести до масштабних збройних конфліктів. НАТО активно працює на протидію таким загрозам, зокрема, через

миротворчі операції на Балканах, в Афганістані та під час Ліванської кризи. Сьогодні країни-члени НАТО допомагають Україні у боротьбі з російською агресією [55].

Одним із способів контролю за безпекою є патрулювання повітряного простору та готовність військових сил до дій у разі необхідності. Військові сили НАТО формуються з добровольчих підрозділів держав-членів, що самостійно визначають умови участі своїх підрозділів у операціях Альянсу. Крім того, важливу роль відіграють нові стратегії протидії гібридним агресіям, які використовують дезінформацію, пропаганду та політичний тиск. НАТО розробив стратегію боротьби з гібридними війнами, використовуючи спеціальні сили швидкого реагування та новітні технології, зокрема, комп'ютерні системи і штучний інтелект. Інформаційні технології і глобальний Інтернет стали основою для нових загроз, зокрема кібертероризму. Цей вид тероризму є серйозною проблемою для всього світу, і НАТО активно розробляє стратегії для протидії кібернападам, включаючи заходи для захисту від кібератак на держави-члени Альянсу. Україна також приєдналася до ініціативи з кібербезпеки, зокрема через Об'єднаний центр передових технологій кібероборони. Північноатлантичний Альянс також бере участь у вирішенні інших важливих глобальних проблем, таких як екологічні катастрофи та гендерна нерівність. Через активну співпрацю з іншими міжнародними організаціями, НАТО працює над зменшенням екологічних наслідків військової діяльності та покращенням ситуації з гендерною рівністю у своїх збройних силах [56].

З початком російської агресії проти України в 2014 році, Альянс був змушений переглянути свою стратегію та дії у відповідь на нові загрози, зокрема через гібридні війни та агресію з боку Росії. Це спонукало країни-члени НАТО до переосмислення своїх оборонних функцій і підвищення готовності до можливих конфліктів на сході Європи. Зміни в безпековому середовищі стали потужним стимулом для пошуку спільної платформи між НАТО та ЄС у боротьбі з гібридними загрозами. Спільні декларації самітів

НАТО і ЄС у 2016 і 2018 роках закликають до посилення співпраці на основі спільних цілей і цінностей, у відповідь на безпрецедентні виклики з "сходу та півдня". Ураховуючи нагальну потребу підвищити здатність протистояти гібридним загрозам і зміцнити співпрацю в таких напрямках, як військова мобільність, підготовка до кібер- та гібридних атак, боротьба з тероризмом та нелегальною міграцією через Середземне море, у 2021 році НАТО і ЄС досягли домовленості щодо практичної реалізації 74 спільних ініціатив для зміцнення партнерства. НАТО розвиває широку мережу партнерств, включаючи Раду євроатлантичного партнерства (що об'єднує 30 країн-членів і 20 партнерів), країни Середземноморського діалогу (Алжир, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Мавританія, Марокко, Туніс), Стамбульську ініціативу (Бахрейн, Катар, Кувейт, ОАЕ), а також європейські нейтральні країни (Австрія, Ірландія, Мальта, Фінляндія, Швейцарія, Швеція). До 2014 року існувало особливе партнерство з Росією. Окрім формалізованих партнерських відносин, важливими є взаємодії з «іншими партнерами» – країнами, що мають подібні стратегічні інтереси та цінності, важливі для НАТО. До таких належать Австралія, Нова Зеландія, Південна Корея та Японія. У світлі збільшення потужностей Китаю, діалог з державами Східної Азії набуває стратегічного характеру. Одним із нових завдань Альянсу є гарантування технічної переваги над Китаєм і захист держав-членів від спроб Китаю встановити економічний контроль над стратегічними секторами їхніх економік. Інтенсифікація відносин НАТО з Японією та Австралією дозволяє розширити зону інтересів Альянсу за межі Євроатлантичного простору. Хоча зона потенційного військового протистояння з Китаєм (наприклад, Тайвань) не є зоною відповідальності НАТО, стратегічна конкуренція з Китаєм вимагає більш тісної співпраці серед держав Альянсу та його глобальних партнерів, що поділяють західні демократичні цінності [55].

У комюніке Брюссельського саміту НАТО 2021 року китайські амбіції були визначені як «системний виклик світовому порядку, що базується на нормах», особливо в сферах, що безпосередньо стосуються безпеки Альянсу. У

рамках нової Стратегічної Концепції НАТО 2030 союзники також вирішили розвивати відносини з країнами-однодумцями, в тому числі в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Разом з тим, геополітичне протистояння між США та Китаєм у військовій, економічній і технологічній площинах є довгостроковим викликом для єдності Альянсу та його майбутнього. Оперативна співпраця з провідними державами-партнерами дозволяє НАТО впливати на регіональний безпековий клімат, зокрема через інструменти кризового врегулювання, а в перспективі – стати важливим фактором у формуванні глобальної безпеки.

Пошук спільної оцінки глобального безпекового середовища ускладнюється наявністю різних підходів у країнах-членах НАТО до актуальних загроз. Важливими чинниками є географічне положення держав, рівень їх оборонних спроможностей та здатність формувати тимчасові коаліції для вирішення міжнародних проблем. Різниця у поглядах проявляється, зокрема, у питанні розширення НАТО на Балкани та на схід. Так, Франція та Німеччина виступали проти надання Україні Плану дій щодо членства в НАТО (ПДЧ) на саміті 2008 року. Німеччина прагне зберегти економічні зв'язки з Росією, що виявляється, зокрема, у підтримці газопроводу «Північний потік – 2», навіть попри занепокоєння США та східноєвропейських партнерів. Ці розбіжності відображаються також у відносинах із Росією, особливо щодо ситуації в Чорноморському регіоні, де Туреччина та Болгарія мають менш жорстку позицію щодо загрози мілітаризації Росією цього простору. Для Туреччини це частина традиційної стратегії забезпечення невтручання зовнішніх акторів у визначення безпекової конфігурації Чорного моря [58].

НАТО також стикається з новими викликами через зміну формату загроз у різних регіонах світу, зокрема тероризм, кіберзлочинність та кліматичні зміни, що вимагає розширення географії операцій Альянсу на Азію та Африку. У цей час важливо визначити пріоритети НАТО – між захистом власних кордонів через «жорстку» силу і участю в глобальних питаннях людства через «м'яку» силу. Події в Афганістані, зокрема захоплення влади рухом Талібан у серпні 2021 року, поставили під сумнів доцільність участі НАТО у

миротворчих місіях поза межами Євроатлантичного регіону. Це може призвести до зміщення акценту на нейтралізацію загроз поблизу кордонів НАТО, зокрема на східному та південному флангах. Напруження між США та європейськими партнерами, особливо за часів президентства Дональда Трампа, також вплинуло на єдність Альянсу, зокрема щодо розподілу витрат на оборону та ролі США в глобальній політиці НАТО. Це, разом з посиленням агресії з боку Росії, зробило необхідним зміцнення військових спроможностей Альянсу, зокрема через збільшення оборонних витрат до рівня 2% від ВВП, як було вирішено на Уельському саміті 2014 року. Критика стосується як політичних аспектів контракту (підписаного з державою, яка є прямою загрозою для окремих партнерів і членів Альянсу та є основним дестабілізатором Східної Європи), так і практичних наслідків цього договору (сумнівні перспективи інтеграції російського оборонного комплексу в систему ППО НАТО). Процес ухвалення рішень у НАТО на основі консенсусу знижує ефективність та швидкість реакції Альянсу на сучасні загрози, оскільки вимагає компромісів, які можуть задовольнити всіх учасників. У найгіршому випадку одна держава може заблокувати важливі стратегічні ініціативи. Зокрема, Угорщина з вересня 2017 року блокує діяльність Комісії Україна-НАТО, переслідуючи свої власні інтереси в українсько-угорських відносинах. Такі дії можна трактувати як частину тиску на Україну через незгоду Угорщини з новим українським освітнім законодавством. Таким чином, Угорщина використовує своє членство в НАТО для досягнення своїх зовнішньополітичних цілей [59].

Попри колективні гарантії безпеки, сформульовані Вашингтонською угодою, існують проблеми між деякими членами Альянсу. Конфлікт між Грецією і Туреччиною, зокрема через проблему Кіпру та визначення морських кордонів у Східному Середземномор'ї, не втратило актуальності. Напруження у відносинах також виникло через різницю в позиціях Туреччини та Франції щодо громадянської війни в Лівії, що призвело до дипломатичних інцидентів. Крім того, розбіжності між західно- і центрально-східноєвропейськими державами щодо стратегічних питань також підривають єдність Альянсу.

Польща, наприклад, активно співпрацює з США, сприймаючи це як додаткову безпеку і можливість зміцнити свою політичну роль у регіоні. Перед Польщею стоїть дилема: чи зберегти цей діалог з США або ризикувати зіпсувати відносини з основним союзником. Для України євроатлантична інтеграція залишатиметься основним напрямком зовнішньої політики. Наразі Україна співпрацює з НАТО як партнер з розширеними можливостями, і основними документами, що регулюють ці відносини, є Хартія про особливе партнерство від 1997 року і Комісія Україна-НАТО. Україна орієнтується на рішення Бухарестського саміту 2008 року, що передбачає її вступ до НАТО, і на практичні механізми, що забезпечують підготовку країни до членства, зокрема Річну національну програму. Водночас, через небажання провокувати Росію, діалог з Україною в НАТО залишається обережним, зокрема через відсутність Плану дій щодо членства (ПДЧ). Подібна ситуація спостерігається й у Грузії та на Західних Балканах, де деякі держави не мають реальних шансів на вступ. У 2020 році було розпочато ініціативу «НАТО-2030», спрямовану на переосмислення ролі Альянсу у нових умовах стратегічної безпеки. Основною метою цього процесу стало зміцнення єдності серед союзників та адаптація НАТО до сучасних загроз. У рамках цієї ініціативи було розпочато розробку нової Стратегічної концепції НАТО, яка повинна замінити попередню стратегію 2010 року. У новій концепції розглядатимуться загрози, такі як дії Росії, тероризм та міграційні виклики, а також визначатиметься баланс інтересів серед усіх країн Альянсу [60].

ВИСНОВОК

У даній роботі розглянуто особливості євроатлантичної інтеграції України в умовах російсько-української війни, аналізуються ключові аспекти цієї інтеграції, зокрема її значення для національної безпеки та геополітичного становища України. Відзначено, що процес євроатлантичної інтеграції став стратегічно важливим для країни після початку збройної агресії Росії у 2014 році та ескалації конфлікту в 2022 році. НАТО та Європейський Союз стали основними партнерами України у сфері безпеки та розвитку. Водночас, євроатлантична інтеграція для України ускладнюється низкою факторів, таких як внутрішні політичні, економічні проблеми, а також непередбачуваною ситуацією на фронті. Проте активна співпраця з Альянсом, участь у програмі «Партнерство заради миру», надання Україні статусу особливого партнера НАТО, а також прагнення до членства в організаціях євроатлантичної спільноти стали важливими кроками на шляху до посилення національної безпеки та стабільності. Російська агресія, що триває, не лише посилила стратегічну важливість євроатлантичної інтеграції для України, а й змусила міжнародну спільноту переосмислити підходи до безпеки в Європі. НАТО і ЄС стали на захист територіальної цілісності України, надаючи не лише політичну підтримку, але й конкретну військову та економічну допомогу. У процесі дослідження, з урахуванням поставлених мети та завдань, на основі аналізу теоретичних матеріалів та нормативно-правових документів, пов'язаних із діяльністю Північноатлантичного Альянсу, а також наукових робіт вітчизняних та зарубіжних експертів, були зроблені такі висновки: Північноатлантичний Альянс, з моменту свого створення в другій половині XX століття, займає провідні позиції в світі як потужний військово-політичний блок. Створений для стримування експансії Радянського Союзу, НАТО протягом 74 років свого існування постійно адаптується до нових загроз безпеці та стабільності не лише в євроатлантичному регіоні, але й у світі загалом. Один із основних теоретиків Альянсу, Збігнєв Бжезінський, був твердо переконаний у важливості

розширення НАТО та членства України в ньому, вважаючи Сполучені Штати основною силою, яка домінує в міжнародній безпековій архітектурі. Аналіз стратегічних концепцій НАТО показав, що зміни в глобальному безпековому середовищі вимагали нових підходів до розв'язання проблем. Політичний аспект діяльності Альянсу набув особливого значення поряд з військовим. Протягом своєї історії НАТО демонстрував гнучкість, що дозволяло йому адаптуватися до змінюваних умов. Так, у 50-ті роки ХХ століття основною місією НАТО була інтеграція Європи, а у 60-ті роки Альянс започаткував стратегію "гнучкої безпеки". У 90-ті роки НАТО перетворилося на головний елемент стабілізації в Східній Європі та Центральній Азії. Після завершення Холодної війни було оновлено стратегію Альянсу, зокрема ухвалено рішення про скорочення військових сил у Європі та розширення території НАТО, що дозволило значно покращити політичні та економічні зв'язки з постсоціалістичними країнами. Це також створило умови для посилення партнерських зв'язків і розширення Альянсу на сході, що дозволило укріпити глобальну безпеку. Аналіз процесу розширення НАТО показує, що вступ до Альянсу є гарантією стабільності та безпеки для країни, яка вибрала курс на євроатлантичну інтеграцію. Проте, для цього країни-кандидати повинні виконувати певні вимоги. З моменту створення НАТО до цього військово-політичного блоку приєднувались нові країни, зокрема Греція, Туреччина, ФРН, Іспанія, Польща, Угорщина, Чехія та інші. Останнє розширення відбулося в 2023 році, коли до Альянсу приєдналася Фінляндія. Однак проблема територіального розширення НАТО у новітніх геополітичних умовах є складною та сповнена розбіжностей серед країн-членів. Членство України в НАТО залишається невизначеним через внутрішні суперечності в самій організації. Перспективи розвитку Альянсу потребують реорганізації та спрощення існуючих структур, а також ухвалення нових рішень щодо використання невійськових засобів для вирішення актуальних проблем безпеки. У найближчому майбутньому НАТО повинно ефективно реагувати на нові глобальні загрози, здійснюючи внутрішню координацію та адаптацію своїх

стратегій до змінюваних умов. У довгостроковій перспективі необхідно провести переоцінку можливостей НАТО та розробити нові критерії для інтеграції нових членів, оскільки старий механізм розширення вже не відповідає сучасним умовам. Це особливо стосується України, яка, відстоюючи свою незалежність, зазнала значних втрат, але досі не може стати частиною Альянсу. 20 лютого 2014 року почалися трагічні події, пов'язані з агресією Росії проти України. Це створило новий осередок конфлікту біля східних кордонів НАТО, що вимагає термінових змін у євроатлантичній системі безпеки. Гібридні дії Росії проти України порушили мир і стабільність у регіоні, ставши викликом для Альянсу та змусивши його повернутися до виконання своєї основної оборонної функції. Росія отримала статус супротивника НАТО. Агресія Росії проти України в 2024 році змінила напрямок розвитку європейської та трансатлантичної безпеки. НАТО було змушене переглянути своє ставлення до Росії, визнавши її новим противником. Це також змусило країни Альянсу адаптувати свої стратегії до умов безпосереднього збройного конфлікту поруч з їх східними кордонами.

Для України питання вступу до НАТО залишаються важливим пріоритетом. Протягом багатьох років Україна співпрацювала з Альянсом як партнер з розширеними можливостями. Згідно з рішенням Бухарестського саміту 2008 року, Україна має стати членом НАТО. Під патронатом Комісії Україна-НАТО розроблена Річна національна програма, яка містить шляхи підготовки країни до вступу в Організацію. Хоча переговори з Україною проходили обережно через агресію Росії, розширення НАТО довело свою важливість для євроатлантичної безпеки. З початку повномасштабного вторгнення Росії в лютому 2022 року НАТО активно підтримує Україну, заявляючи про свою готовність захищати її незалежність і суверенітет. Альянс підтримує реформи в Україні, необхідні для зміцнення її обороноздатності та демократичного розвитку. НАТО засуджує агресію Росії та закликає до негайного припинення військових дій. На Вільнюському саміті 2023 року Альянс погодився продовжити підтримку України через стабільне

фінансування, спрямоване на відновлення, інституційні перетворення та досягнення оперативної сумісності з НАТО. Від початку війни країни-члени Альянсу надали Україні безпрецедентну підтримку, включаючи військову допомогу в розмірі 40 мільярдів євро щорічно, а також доступ до оборонно-промислових ресурсів НАТО. На Вашингтонському саміті 2024 року лідери НАТО оголосили про зобов'язання надати Україні довгострокову безпекову допомогу, включаючи постачання військового обладнання, організацію підготовки особового складу та створення збройних сил, здатних протистояти агресії Росії. Протягом наступного року фінансування безпеки України складе щонайменше 40 мільярдів євро. НАТО також підтримує двосторонні угоди, укладені з Україною, які надають їй тривалі гарантії безпеки. Станом на липень 2024 року більше 20 держав-членів НАТО та партнерів підписали безпекові угоди з Україною, забезпечуючи її гарантії на довгострокову перспективу.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що євроатлантична інтеграція є важливим інструментом забезпечення національної безпеки України в умовах збройної агресії Росії. Вона дає можливість Україні стати частиною європейської безпекової архітектури, забезпечити свій суверенітет і розвиток у глобальному контексті. Однак успіх цього процесу залежить від здатності України продовжувати реалізовувати внутрішні реформи, відповідати стандартам НАТО та ЄС, а також від міжнародної підтримки у протистоянні російській агресії. Таким чином, євроатлантична інтеграція України в умовах війни є складним, але необхідним процесом, який сприятиме стабільності, процвітанню та національній безпеці країни в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Андріянова.Н.М., Голопатюк Л.С., Коваленко Г.А., Шпура М.І. Майбутнє Північноатлантичного Альянсу в умовах невизначеності та складному геополітичному оточенні. Збірник наукових праць Центру воєнностратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. Київ, 2020.№2(69).
2. Бейлс Дж. Европейская безопасность после 11 сентября 2001 г. / А. Дж. Бейлс // Мировая Экономика и Международные Отношения. – 2003.- № 6.- С.55- 58.
3. Бондаренко Д. Сучасне геополітичне значення НАТО: розширення чи розпад? / Д. Бондаренко //Персонал. – 2006. – № 9. – С. 36.
4. Грубінко А. В. Велика Британія в системі європейської зовнішньої і безпекової політики (1990—2016 рр.): монографія. — Тернопіль: Вектор, 2017. — 668 с.
5. Гуменюк. І. Організація Північноатлантичного договору // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т./ Редкол.:Л. В. Губерський (голова) та ін. — К.: Знання України, 2004 — Т.2 — 812с. ISBN 966-316-045-4.
6. Дементієвська Н. П. Стратегії розвитку навичок критичного мислення учнів при оцінювання ресурсів Інтернету
7. Довідник НАТО. — 1110 Brussels, Belgium : NATO Public Diplomacy Division, 2006. —386 с. — ISBN 92-845-0184-9
8. Кіссінджер Г. Чи потрібна Америці зовнішня політика? / Г. Кіссінджер. - М., 2002. - 352 с.
9. Коломієць О., «Країни «Адріатичної Хартії» за крок до запрошення. Україна на шляху до «Бухарестської катастрофи» // «Українська правда», 14.03.2008
10. Коломієць О., «Відторгнення як новий шанс, можливо, останній» // «Євроатлантична Україна ",11.01.2008

11. Мартинюк В., «Афганське випробування НАТО» // «Євроатлантична Україна», 28.12.2007
12. Мартинюк В., «Європейський Союз і НАТО: проблеми та зрушення у співпраці» // «Євроатлантична Україна», 28.10.2007
13. В. Матвієнко. НАТО // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю.
14. Мескон М.Х. Основи менеджменту / Мескон М.Х., Альберт М., Хедоури Ф.; пер. з англ. - М.: Дело, 1992. - 702 с.
15. Шаповал (заст. голови) та ін. — К.: Парламентське видавництво, 2011. — с. 481. ISBN 978-966-611-818-2
16. Мелешенко Т., Волошин І. Шлях України до НАТО: основні проблеми, здобутки та перспективи євроатлантичної інтеграції // Український історичний журнал. — 2021. — Число 4. — С. 104.
17. Північноатлантичний альянс: історія, функції, структура, відносини з Україною / Під загальною редакцією проф. Д. І. Дзвінчука. — Івано-Франківськ : Місто НВ, 2012. — 604 с.
18. Політична трансформація НАТО та стратегія подальшого розширення. Виклики та перспективи для України. К.:Ф-ОП Т.А.Кінько,2008,84 с.
19. Стисла історія НАТО- НАТО Управління громадської дипломатії НАТО 1110 Брюссель, Бельгія © NATO 2012
20. Сучасний стан і перспективи розвитку й трансформації Північноатлантичного альянсу: аналіт. доп. / В. Кравченко, В. Орлик, М. Замікула, В. Ярмоленко, О. Давимука; за заг. ред. М. Паламарчука та О. Александрова. – Наук. електрон. вид. –Київ: НІСД, 2021. – 36 с.
21. Терешко С., «Хто виграв і хто програв на самміті НАТО в Бухаресті?» // «Євроатлантична Україна», 30.04.2008
22. Україна-НАТО: від знайомства до повноцінного членства / Укладач Павлюк М. В. — Чернівці, 2008. — 38 с.
23. Умбах Ф. Росія і Розширення НАТО на Схід - інтеграція, кооперація чи ізоляція? / Зовнішня політика Росії від Єльцина до Путіна. - М., 2002.

24. Чекаленко Л. Зовнішня політика України : підручник для студентів вищих навчальних закладів / Л.Д.Чекаленко. – К. : Либідь, 2006. – С. 201-202.

25. Геополітика в постатях і термінах : підручник для студентів і аспірантів спеціальності «Політологія» / М. Вегеш, М. Палінчак, В. Петрінко. – Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2020. – 786 с.

26. Brooks S.G. and Wohlforth W.C. America abroad: why the sole superpower should not pull back from the world with a new preface. New York. Oxford University Press. 2018.

27. Kagan R., Knopf A. The jungle grows back: America and our imperiled world. New York. 2018.

28. Klaus Naumann, John Shalikashvili, The Lord Inge, Jacques Lanxade, Henk van der Breemen, 'Towards Grand Strategy for an Uncertain World – Renewing Transatlantic Partnership' // 2008

29. Європейська та євроатлантична інтеграція
<https://www.msp.gov.ua/timeline/evropeyska-ta-evroatlantichna-integraciya.html>

30. Заява глав держав і урядів НАТО - Брюссель, 24 березня 2022 року
24 Mar. 2022

31. Заява глав держав і урядів НАТО щодо нападу Росії на Україну
25 Feb. 2022

32. Посольство США в Україні. (2022, 15 лютого). Виступ Президента Байдена стосовно оновленої інформації про кризу, яка стосується Росії та України.

33. Стратегічна концепція Альянсу. Опубліковано 23 грудня 2019. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/pro-nato/strategichna-koncepciya-alyansu> (дата звернення: 25.04.2020). <https://ua.usembassy.gov/uk/remarks-by-president-biden-providing-an-update-on-russia-and-ukraine/>

34. Statement by the North Atlantic Council on Russia's attack on Ukraine
24 Feb. 2022

35. Активне залучення, сучасна оборона : Стратегічна концепція оборони та безпеки членів Організації Північноатлантичного договору, прийнята

главами держав та урядів у Лісабоні 19 листопада 2010 року. URL:
https://www.nato.int/cps/uk/natolive/official_texts_68580.htm

36. Воєнно-політичний союз (ВПС) / А. М. Павленко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Режим доступу:
<https://esu.com.ua/article-27386>

37. Програма "Партнерство заради миру"
<http://kimo.univ.kiev.ua/MOrg/61.htm>

38. Радіо свобода. (2022, 17 лютого). МЗС Росії опублікувало відповідь США щодо питань безпеки. Москва наполягає на своїх вимогах.
<https://www.radiosvoboda.org/a/news-rosuja-ssha-ultymatum-bezpeka/31708531.html>

39. Фахурдінова, Маріанна. (2022, 15 квітня). Переваги від НАТО: чим небезпечна для України відмова від курсу на вступ до Альянсу. Європейська правда. <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/04/15/7137884>

40. Офіційний веб-сайт НАТО <http://www.nato.int> Центр інформації та документації НАТО в Україні <http://www.nato.int/docu/other/ukr/ukraine.htm>

41. Подворна О. Вплив процесу розширення НАТО на стосунки США та Росії / О. Подворна. – Режим доступу до док.:
<http://www.ekpu.lublin.pl/naukidni/podworna/podworna.html>

42. Парахонський Б., Яворська Г. Стратегічне партнерство України. Аналітична записка – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.niss.gov.ua/articles/600/>

43. Національний центр з питань євроатлантичної інтеграції України
<http://www.nceai.gov.ua>

44. Україна-НАТО <http://www.ukraine-nato.gov.ua>

45. ШпігельберС., Кортвег Р. Військові питання. Як може виглядати НАТО в майбутньому. НАТО ревью. URL:<https://www.nato.int/docu/review/2006/issue2/ukrainian/military.html> (дата звернення: 25.01.2021).

46. Applebaum, Anne. (2022, March 31). There is no liberal world order. Unless democracies defend themselves, the forces of autocracy will destroy them. The Atlantic. <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2022/05/autocracy-could-destroy-democracy-russia-ukraine/629363/>

47. NATO 2030: United for a New Era / NATO, 25.11.2020. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/12/pdf/201201-Reflection-Group-Final-Report-Uni.pdf

48. Kagan, Robert. (2022, May/June). The Price of Hegemony. Can America Learn to Use Its Power? Foreign Affairs. <https://www.foreignaffairs.com/articles/ukraine/2022-04-06/russia-ukraine-war-price-hegemony>

49. Mearsheimer, John J. (2014, September/October). Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault. The Liberal Delusions That Provoked Putin. Foreign Affairs. (<https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2014-08-18/why-ukraine-crisis-west-s-fault>)

50. Max Weber on the Relation between Power Politics and Political Ideals. Dec. 7, 2007. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1467-8675.2007.00462.x>

51. The War In Afghanistan Cost America \$300 Million Per Day For 20 Years, With Big Bills Yet To Come. Forbes. 16 Aug., 2021. URL: <https://www.forbes.com/sites/hanktucker/2021/08/16/the-war-in-afghanistan-cost-america-300-million-per-dayfor20-years-with-big-bills-yet-to-come/?sh=44fa93dc7f8d>

52. Анатомія миру: онлайн-експозиція про НАТО та майбутнє України в Альянсі. Проект за підтримки Посольства Великої Британії в Україні та Інтерньюз Україна. <https://platfor.ma/specials/anatomiya-myru/>

53. Історія створення НАТО https://www.ji.lviv.ua/n77/texts/Istoriya_stvorenniya_NATO.htm

54. НАТО <https://uk.m.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B8%D0%BC%D1%>

55.Участь НАТО в миротворчих процесах

<https://uk.m.wikipedia.org/wiki/%D0%>

56.Розширення НАТО як фальшивий привід для виправдання війни росії проти України <https://niss.gov.ua/en/node/4654>

57. НАТО виклики <https://uk.m.wikipedia.org/wiki>

58. Наслідки впливу НАТО у світі

<https://www.google.com/amp/s/www.ukrinform.ua/amp/rubric-ato/3627220-putinska>

59.Сучасний стан та перспективи розвитку НАТО

https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-12/blok_nato.pdf

60.NATO Recognizes Ukraine As Aspirant

https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_37750.htm